

Grunnlagsdokument for 1. halvår 2022

Gjennomsnittlige engrospriser for storfe,
svin, lam og egg.

Nortura
bondens selskap

Styrevedtak i Nortura – 18. oktober 2021

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for **storfe** økes med kr. 2,50 per kilo, til kr. 68,80 per kilo for første halvår 2022

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for **gris** økes med kr. 1,00 per kilo, til kr. 36,50 per kilo for første halvår 2022

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for **lam** økes med kr. 2,60 per kilo, til kr. 72,00 per kilo for første halvår 2022

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for **egg** økes med kr. 0,50 per kilo, til kr. 21,20 per kilo for første halvår 2022

Offentliggjøring av vedtak:

Aktørene i kjøtt- og eggbransjen ble orientert om vedtaket umiddelbart etter at styrets beslutning ble fattet. Det vises til Nortura Totalmarkeds nettsider: www.totalmarked.nortura.no

Markedsordningen skal bidra til at det norske markedet tilbys riktig mengde kjøtt av **storfe, gris, sau/lam**, og **egg** til rett tid og med rett kvalitet. Prisfastsettingen er det viktigste verktøyet for å nå dette målet. Engrosprisen skal settes slik at det både kort (førstkommende prisperiode) og mellomlang (2-3 år) sikt gir grunnlag for en best mulig markedsdekning, der både tilførsler fra innenlands produksjon og vedtatt tollfri import tas hensyn til. Innenfor de rammer som dette til enhver tid setter for prisfastsettingen, skal prisen settes slik at markedsinntektene sammen med offentlige virkemidler og generelle rammevilkår bidrar til økonomisk bærekraft i hele verdikjeden frem til engrosprispunktet. Nortura skal som markedsregulator forvalte denne oppgaven på en transparent og konkurransenøytral måte.

1. SAMMENDRAG	3
1.1 PRISVURDERING STORFE	3
1.2 PRISVURDERING GRIS	4
1.3 PRISVURDERING LAM	5
1.4 PRISVURDERING EGG	6
2. GRUNNLAGSDOKUMENTETS FUNKSJON	7
3. ØKONOMISK UTVIKLING, RAMMEVILKÅR OG INTERNASJONALE FORHOLD	8
3.1 INDIKATORER FOR NASJONALØKONOMIEN	8
3.2 IMPORT, INTERNASJONALE RAMMEVILKÅR OG GRENSEHANDEL	10
3.3 INTERNASJONAL HANDEL MED KJØTT OG EGG	16
4. DET NORSKE KJØTT- OG EGGMARKEDET – FORBRUK, TRENDER OG SPISEVANER	22
4.1 NORSKE SPISEVANER	22
4.2 SPISEVANER I ENDRING	25
5. OVERORDNET OM NORSK JORDBRUK OG NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	33
5.1 MARKED OG PRIS – PROGNOSE FOR 2021 OG 2022	33
5.2 JORDBRUKSOPPGJØRET – RELEVANTE RESULTATER FOR KJØTT- OG EGGNÆRINGEN	34
5.3 LANGTIDSUTSIKTER FOR MARKEDSBALANSEN I KJØTT- OG EGGNÆRINGEN	34
5.4 PRISDANNELSEN FOR KJØTT OG EGG	35
6. STORFE	37
6.1 MARKED OG PRISER	38
6.2 PRODUKSJON, NÆRINGSSTRUKTUR OG PRODUSENTØKONOMI	41
6.3 LANGTIDSUTSIKTER FOR STORFE	42
7. GRIS	44
7.1 MARKED OG PRISER	45
7.2 PRODUKSJON, NÆRINGSSTRUKTUR OG PRODUSENTØKONOMI	48
7.3 LANGTIDSUTSIKTER FOR GRIS	50
8. SAU OG LAM	51
8.1 MARKED OG PRISER	52
8.2 PRODUKSJON, NÆRINGSSTRUKTUR OG PRODUSENTØKONOMI	55
8.3 LANGTIDSUTSIKTER FOR SAU OG LAM	57
9. EGG	58
9.1 MARKED OG PRISER	59
9.2 PRODUKSJON, NÆRINGSSTRUKTUR OG PRODUSENTØKONOMI	61
9.3 LANGTIDSUTSIKTER FOR EGG	63
10. VEDLEGG	64
10.1 STORFE – PLANLAGT GJENNOMSNIITTLIG ENGROSPRIS	64
10.2 GRIS – PLANLAGT GJENNOMSNIITTLIG ENGROSPRIS	64
10.3 LAM – PLANLAGT GJENNOMSNIITTLIG ENGROSPRIS	65
10.4 EGG – PLANLAGT GJENNOMSNIITTLIG ENGROSPRIS	65

1. Sammendrag

1.1 Prisivurdering storfe

Prognosen per september 2021 viser et underskudd for storfe på 1 200 tonn for 2022. For prognosen er det lagt til grunn at alle importkvotene utnyttes fullt ut og at grensehandelen og nordmenns reisevirksomhet vender tilbake til det «normale». Dette er antagelser som bidrar til usikkerhet rundt hvordan salget av storfe vil utvikle seg i 2022.

Gjennom pandemien har det som følge av økt melkebehov vært mindre tilgang på melkekyr til slakt. Flere kalver fra melkeproduksjonen, senere utslakting og økt mordyrtall vil bidra til økt tilførsler av norskprodusert storfekjøtt når samfunnet normaliseres. Det prognoseres med en økning i tilførslene av storfekjøtt på 3 pst. i 2022.

Mer grensehandel, økt etterspørsel etter privat tjenestetilbud og flere utenlandsreiser er blant faktorene som bidrar til at det prognoseres med et fall engrossalget av storfe på 7 pst. i 2022. Som nevnt over er det stor usikkerhet rundt hvordan salget av storfe vil utvikle seg når vi kommer ut av toårsperioden med store endringer i markedet.

Markedsutsiktene frem mot 2026 viser at det er et begrenset rom for økning i mordyrtallet fra dagens nivå. Tollvernet setter begrensninger for prisuttaket på storfe. Analyser av tollvernet viser en presset konkurransesituasjon mot utlandet for hele slakt.

Storfeprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Underskuddet av norsk storfekjøtt er størst i 1. halvår og prisen bør stimulere til økte leveranser av storfekjøtt i 1. halvår fremfor høsten hvor markedet er dekket av norsk kjøtt.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe i første halvår 2022 økes med kr. 2,50 per kilo, til kr. 68,80 per kilo.

1.2 Prisivurdering gris

Prognosen per september 2021 viser et overskudd for gris på 2 200 tonn i 2022. For prognosen er det lagt til grunn at 1 050 tonn helslakt og ribbe importeres gjennom importkvotene og at grensehandel og nordmenns reisevirksomhet vender tilbake til det «normale». Dette er antagelser som bidrar til usikkerhet rundt hvordan salget av gris vil utvikle seg i 2022.

Økte slaktevekter bidrar til at tilførslene av norsk svin ventes å øke med om lag 2 pst. i 2021, selv om antall gris til slakt prognoseres å gå noe ned. For 2022 forventes det en flat utvikling i antall gris til slakt og gjennomsnittlig slaktevekt. Det prognoseres med tilnærmet uendrede tilførsler av gris i 2022.

Salget av norsk svinekjøtt har økt betydelig under pandemien. Sammenlignet med 2018 og 2019, forventes engrossalget av gris i 2021 å øke med 9 pst. For 2022 er det prognosert at det innenlandske engrossalget av svinekjøtt går tilbake til nivået før pandemien. Dette innebærer en reduksjon i engrossalget på 9 pst.

Svineprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for gris i første halvår av 2022 økes med kr. 1,00 per kilo, til kr. 36,50 per kilo.

1.3 Prisivurdering lam

Prognosen per september 2021 for lam og sau i 2022 viser et overskudd på henholdsvis 800 og 100 tonn. Etter år med overdekning er markedet for sau og lam nå i god balanse. Dagens bestand av sau gir grunnlag for balanse i markedet også i årene som kommer.

For 2021 er det prognosert med økte tilførselen av sau med 4 pst., mens tilførselen av lam forventes å falle med 1 pst. For 2022 viser prognosene at vi kan forvente en 1 pst. nedgang i tilførselen av lam. For sau estimeres det med uendret tilførsel. Innenfor importkvotene antas det at en større andel vil benyttes til import av sau sammenlignet med i 2020, hvor kvotene gjennomgående ble benyttet til import av lammekjøtt.

Det norske markedet for sau og lam har også opplevd økt etterspørsel gjennom pandemien, selv om påvirkningen har vært mindre enn for andre kjøttprodukter som i større grad inngår i grensehandelen. Prognosen for sau og lam legger også til grunn gjenåpning av samfunnet og en reversering av endringene vi har opplevd som følge av pandemien. Det prognoseres med redusert engrossalg for lam og sau med henholdsvis 9 og 2 pst. i 2022.

Saueprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam i første halvår av 2022 økes med kr. 2,60 per kilo, til kr. 72,00 per kilo.

1.4 Prismsvurdering egg

Det har i lengre perioder vært overskudd av egg i markedet, men overskuddet har vært håndtert med førtidsslakting. Langtidsutsiktene fram til 2026 viser at det vil være noe rom for økning i produksjonen av egg.

I 2021 forventes det et overskudd av egg på 500 tonn før tiltak. For 2022 prognoseres det med at tilførselen av egg vil øke med 1 600 tonn, mens engrossalget kun vil øke med 300 tonn. Dette medfører for 2022 et overskudd i markedet på om lag 1 400 tonn egg.

For å dekke etterspørselen i enkelte perioder av året er det nødvendig med noe overdekning i produksjonen året sett under ett. Det periodevis overskudd håndteres med førtidsslakting.

Det etterspørres nå primært egg fra frittgående høner. Omstillingen hos produsentene har vært betydelig og 96 pst. av eggene i Nortura er nå fra frittgående høner. Produksjonen av egg fra høner i miljøbur er nå på et nivå som gjør det mulig for Nortura å omsette eggene til storhusholdningsmarkedet. Markedet er imidlertid stadig endring og Nortura kan ikke garantere for at egg fra høner i miljøbur etterspørres fremover. I dag er prisen for egg fra frittgående produksjonssystemer kr 2,70 kr høyere enn egg fra miljøinnredning.

Eggprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg i første halvår 2022 økes med kr. 0,50 per kilo, til kr. 21,20 per kilo.

2. Grunnlagsdokumentets funksjon

I grunnlagsdokumentet gjennomgås forhold som har betydning for fastsettelsen av *gjennomsnittlig planlagt engrospris*.

Den volumbaserte markedsordningen for storfekjøtt ble vedtatt i Stortinget 19. juni 2009, som en del av Stortingets behandling av St.prp. nr. 75 (2008-2009) *Om Jordbruksoppgjøret 2009 – endringer i statsbudsjettet m.m.* I Jordbruksoppgjøret 2013 ble det avtalt at også sau/lam og egg underlegges den volumbaserte markedsordningen, jfr. Prop. 164S (2012-2013). Med virkning fra 1. juli 2021 ble gris, som det siste av kjøttslagene, underlagt volumbasert markedsordning, jfr. Prop. 200S (2020-2021).

I den volumbaserte markedsordningen skal Nortura som markedsregulator fastsette *planlagt gjennomsnittlig engrospris på representantvaren for kommende prisperiode*. Datoen for fastsetting og kunngjøring av planlagt gjennomsnittlig engrospris skal være innen 25. mai og 25. oktober hvert år. Som et grunnlag for prosessen fram mot beslutning, blir det utarbeidet et *grunnlagsdokument*.

Grunnlagsdokumentets hovedfunksjon er å dokumentere og vurdere relevante forhold for Norturas fastsettelse av planlagt gjennomsnittlig engrospris. Dette dokumentet er grunnlag for beslutning av planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe, gris, lam og egg i første halvår 2022.

3. Økonomisk utvikling, rammevilkår og internasjonale forhold

Både tilbuds- og etterspørselssiden i det norske kjøtt- og eggmarkedet påvirkes av makroøkonomiske forhold, den sosiale utviklingen og politiske rammevilkår. 2020 og 2021 har vært turbulente år for verdensøkonomien. For det norske jordbruket er den siste tidens store vekst i prisen på innsatsfaktorer av stor betydning. Kunstgjødsel, strøm og drivstoff, byggematerialer og fôrvarer er alle viktige innsatsfaktorer for jordbruket, og den betydelige prisøkningen for disse reduserer lønnsomhet for norske bønder.

3.1 Indikatorer for nasjonaløkonomien

Den verdensomfattende pandemien har skapt store utfordringer for den norske økonomien og det er usikkert hvor lenge pandemien vil påvirke nasjonaløkonomien. Periodene med strenge smittevernstiltak har redusert aktiviteten i den norske økonomien, medført permitteringer og oppsigelser, og redusert investeringsviljen hos norske bedrifter. Den gradvise gjenåpningen har bedret økonomien, men oppblomstring av en nye smittbølger og muterte virus skaper usikkerhet rundt fremdriften i den videre gjenåpningen – det er enda for tidlig å si noe om når økonomien vil normalisere seg.

På tross av redusert aktivitet i økonomien og verdensomspennende utfordringer har prisene i aksjemarkedene og det norske boligmarkedet økt betydelig og nådd rekordhøye nivåer, godt hjulpet frem av ekspansiv penge- og finanspolitikk. Norges Bank vurderte utsiktene og risikobildet dithen at det var nødvendig å heve styringsrenten høsten 2021 og trolig videre vil øke den gradvis frem mot 2024. Norges Bank har også vurdert den finansielle stabiliteten slik at det er nødvendig å øke bankenes robusthet ved å øke kravene til kapitalbuffer.

Innlandsmarkedet for landbruksvarer har i mindre grad enn enkelte andre næringer blitt påvirket negativt av pandemien. Salget til HORECA-segmentet falt i stor grad bort, men etterspørselen i dagligvaremarkedet har økt kraftig. Grensehandelen var i mindre grad mulig, flere personer har oppholdt seg i Norge og det har blitt spist flere hjemmemiddager. Økte internasjonale priser og en svekket krone har gjort norske produkter mer konkurransedyktige mot utenlandske varer og styrket tollvernet. Samtidig har de samme faktorene gjort importert innsatsvarer betydelig dyrere. Norske bønder har stått ovenfor høye fôr- og kunstgjødselpriser, begrenset tilgang på utenlandsk arbeidskraft og økte strøm- og byggekostnader.

3.1.1 Økonomisk aktivitet og sysselsetting

Norge har siden finanskrisen (2008-2009) opplevd stabil aktivitet i økonomien og lave ledighetstall, men aktiviteten falt kraftig i fjor når pandemien brøt ut. 2020 ble for store deler av verden preget av nedstenging og strenge smittevernstiltak, som førte til seg stengte arbeidsplasser, begrenset reisevirksomhet, avlyste arrangementer og betydelig mindre handel på tvers av landegrensene - aktiviteten i økonomien falt kraftig og arbeidsledigheten økte markant. Norge var intet unntak og fastlandsøkonomien opplevde et fall i BNP på 2,5 pst. i 2020. Antall sysselsatte personer og utførte timeverk falt i samme år med henholdsvis 1,3 og 2,2 pst. For å begrense de negative konsekvensene vedtok regjeringen flere økonomiske krisepakker og Norges Bank satt ned styringsrenten til 0 pst.

Økonomien ble hardest rammet i mars og april 2020, mens aktiviteten i økonomien tok seg opp og ledigheten falt frem mot sommeren i takt med reduserte smitte, økt vaksinerings og gjenåpning. Veksten ble redusert utover høsten og vinteren når smitten igjen økte. BNP for Fastlands-Norge falt også de tre første månedene i 2021, men så en positiv vekst de påfølgende fire månedene. Pandemien har lagt store begrensninger for mulighetene til å forflytte seg mellom områder og samles i grupper, som for eksempel ved reising, hotellovernattinger, restaurantbesøk og kulturarrangementer. Privat tjenestenæring har blitt særlig påvirket av smitteverntiltakene, men også varehandelen har blitt rammet på grunn av stengte butikker og kjøpesentre i deler av landet. Stengte grenser har minsker tilgangen på utenlandsk arbeidskraft, noe som har vært en utfordring i en rekke næringer som f.eks. bygge- og anleggsnæringen, landbruket og fiskeindustrien. Nordmenn har feriert i nærområdet, tilbrakt mer tid hjemme og i større grad vridd etterspørselen fra tjenestetilbud over mot kjøp av varer. Dette har gitt et omsetningshopp for dagligvarer og alkohol. For norske kjøtt- og eggprodusenter har salget til HORECA-segmentet falt, men omsetningen gjennom dagligvarebutikkene har økt betydelig.

Gjennom sommeren og inn i høsten 2021 har myndigheten lettet på smittevernstiltakene og over 70 pst. av befolkningen har fått sin første vaksinedose. Det ventes at den videre gjenåpningen av samfunnet vil gi et løft for den økonomiske aktiviteten og antall sysselsatte, men det er stor usikkerhet rundt hvordan gjenåpningen vil forløpe seg. Norges Bank økte styringsrenten i september og har varslet at den trolig gradvis vil økes til 1,5 pst. innen 2024. Fremtiden er allikevel usikker og det siste halvannet året har vist at ting kan endres raskt.

3.1.2 Befolkningsvekst

Totalt kjøtt- og eggkonsum per person i Norge er relativt stabilt, men har de siste årene vært noe fallende – en trend som ser ut til å fortsette. Kjøtt- og eggkonsumet påvirkes i mindre grad enn mange andre kjøpsbeslutninger av normale endringer i inntekt, pris osv. Relativt stabilt konsum og lav priselastisitet gjør befolkningsveksten til en av de mest sentrale parameterne når det totale konsumet skal estimeres på kort og mellomlang sikt. Fra 2020 til 2021 var befolkningsveksten i Norge på 0,44 pst., og folketallet per 1. januar på 5 391 369. Den årlige økningen i befolkningen på nærmere 24 000 personer er den laveste siden 2001. Fødselsoverskuddet i 2020 var på 12 368 og nettoinnvandringen på 11 327. Innvandringen til Norge har falt hvert kvartal siden 2012, og nedgangen på 27 pst. i 2020 er den største reduksjonen i innvandring siden 1950. 2020 var det første året på 15 år hvor fødselsoverskuddet i Norge var høyere enn innvandringen. I Andre kvartal 2021 har den norske befolkningen økt med 3 367 personer, og passerte 5,4 mill. Fødselsoverskuddet var på rett over 5 000, mens det flyttet 1 736 flere personer ut av Norge enn det var personer som har flyttet inn. Både i andre kvartal 2020 og 2021 hadde vi negativ nettoinnvandring i Norge, noe som ikke har vært tilfellet noen andre kvartaler de siste 25 årene. Med stadig færre nyfødte og økt forventet levealder, blir den gjennomsnittlige nordmannen stadig eldre og om ti år forventes det for første gang å være flere eldre over 65 år enn unge under 19 år.

På tross av den lave veksten i antall personer som bor i Norge har pandemien bidratt til at en større andel av de som er bosatt i Norge til enhver tid oppholder seg i Norge. Stengte grenser og karantenekrav har betydelige redusert antall utenlandsreiser. For forbruket av kjøtt- og egg

har dette hatt den samme effekten på etterspørselen som om befolkningen skulle vært om lag 2 pst. høyere enn hva den egentlig er. Det er vanskelig å si om Covid-19 har gitt varige endringer i folks reisevaner, men det er naturlig å tro at denne effekten i stor grad vil reverseres når det igjen åpnes opp for mer reising ut av landet.

I 2020 la Statistisk Sentralbyrå frem tre ulike scenario for utviklingen i folketallet frem til år 2100. SSBs hovedalternativ viser en lavere befolkningsvekst enn tidligere beregninger, kombinert med at det stadig blir flere voksne og eldre i Norge. Hovedalternativet viser en befolkningsvekst gjennom århundret fra dagens 5,4 mill. til 6,3 mill. innbyggere i 2021.

3.1.3 Selvforsyningsgrad

Selvforsyningsgraden er definert som hvor stor andel norskproduserte matvarer utgjør av matvareforbruket, regnet på energibasis. Selvforsyningsgraden påvirkes av flere forhold, hvor både markedsmessige og naturlige svingninger i norsk produksjon gjør seg gjeldende. Endringer i klimatiske forhold, priser, kvalitetskrav, landbrukspolitiske virkemidler, handelspolitiske forhold, forbrukerpreferanser mm. påvirker alle hvor stor del av maten vår som produseres i Norge. Selvforsyningsgraden tar ikke hensyn til muligheten til å legge om produksjon og forbruk til produkter som kan gi større matvaredekning, og gir derfor kun et bilde av dagens selvforsyningsgrad, ikke den mulige selvforsyningsevnen. En krisesituasjon vil ofte også medføre endringer i produksjonspotensialet på grunn av redusert tilgang på innsatsmidler som maskiner, redskap, reservedeler, drivstoff, gjødsel og andre driftsmidler. I 2019 var selvforsyningsgraden, inkludert konsum av fisk, 44 pst. ifølge NIBIO.¹ Tørken i 2018 fikk konsekvenser for norsk mat- og fôrproduksjon også i 2019. I 2017 var selvforsyningsgraden 50 pst. Om man i utregningen tar hensyn til at en del av det fôret er importert, og trekker fra dette, blir selvforsyningsgraden 36 pst. Norsk matproduksjon trenger også andre innsatsfaktorer fra utlandet enn importerte råvarer til kraftfôrproduksjon. Koronapandemien har tydelig vist at Norge blant annet er avhengig av importert arbeidskraft.

3.2 Import, internasjonale rammevilkår og grensehandel

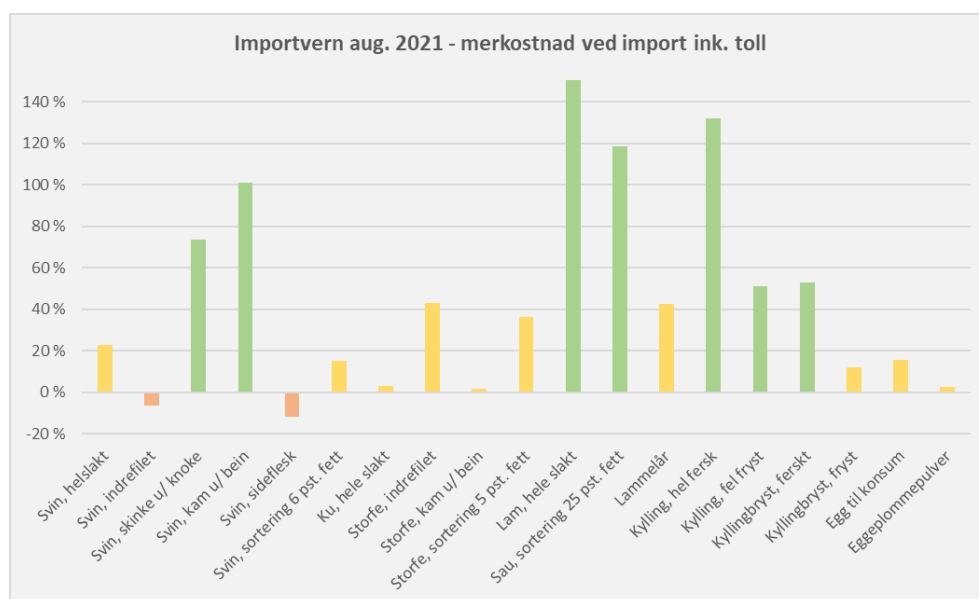
Jordbruket i Norge er sterkt preget av landets geografi og klima. Et generelt høyt kostnadsnivå og høye krav til kvalitet bidrar også til å gjøre det utfordrende å konkurrere på pris med utenlandske produsenter. Sammen med offentlig næringsstøtte bidrar importvernet til å opprettholde norsk produksjon av landbruksprodukter og de positive ringvirkningene dette medfører. En gradvis svekkelse av importvernet har bidratt til at jordbruket nå i økende grad lever med større nasjonal og internasjonal konkurranse. Importvernet og konkurransesituasjonen setter klare begrensninger for pris- og produksjonsvekst i det norske jordbruket. For husdyrproduksjonen er importvernet særlig svakt for storfe, kylling og egg. Nye handelsavtaler vil kunne ytterligere svekk importvernet og begrense norsk husdyrproduksjon.

Tollbehandlingen av importert kjøtt og egg kan kategoriseres i fire hovedgrupper; import til full toll, redusert toll gjennom handelsavtaler, administrativt nedsatt toll og grensehandel.

¹ *Ferske tal om norsk sjølvforsyning*, NIBIO 2020

3.2.1 Import til full toll

Importvernets beskyttelse av norske husdyrprodukter varierer mellom dyreslagene, men også mellom ulike stykningsdeler. Tollsatsen, prisforholdet mellom norsk og utenlandsk produksjon, transportkostnader og valutakursen er alle faktorer som påvirker om norske produsenter klarer å konkurrere med utenlandske eksportører. Over flere år har den norske kronen svekket seg relativt til viktige handelspartneres valuta. En svak krone øker norske produsenters konkurransekraft i det norske markedet og styrker importvernet. Ved en historisk mer normal valutakurs vil importvernet være svakere og konkurransen fra utenlandske produsenter større. Selv med en svak krone viser et øyeblikksbilde fra august særlig svakt importvern for helslakt av storfe (tysk ku og norsk ung okse som sammenligningsgrunnlag) og gris, enkelte stykningsdeler av gris, fryst kyllingfilet og egg.

Figur 1 - Importvernet per august 2021 - merkostnad ved import ink. toll (WTO) sammenlignet med norske priser for utvalgte varer, kilde: Noridane, Nortura, Tolletaten

3.2.2 Redusert toll gjennom handelsavtaler

3.2.2.1 WTO

Norge er et lite land med en åpen økonomi, og er derfor avhengig av forutsigbare og gode rammebetingelser for internasjonal handel, slik WTO-avtalen legger grunnlaget for. WTO-avtalen setter den ytre rammen for internasjonal handel mellom de 164 medlemsland. Dette innebærer at avtalen også setter rammen for det norske importvernet. Norge har gjennom WTO bundet seg til en øvre grense for hvor høy importtoll som kan ilegges ulike varer, men forbeholdt seg retten til å velge prosentvis eller spesifikk toll for en rekke landbruksvarer. De bundne tollsatsene varierer mellom ulike varer og varegrupper, men ikke mellom import fra ulike handelspartnere, da likebehandlingsprinsippet er en av WTO-avtalens bærebjelker. Norge har også bundet seg til ulike importkvoter med redusert eller ingen toll som medlemslandene i WTO kan benytte. WTO-sikkerhetsmekanisme åpner likevel for å fravike de øvre tollsatsene og innføre beskyttelsestiltak i tilfeller der det skjer en plutselig og stor økning i importen av en landbruksvare.

Alle avgjørelser i WTO tas ved enstemmighet av de 164 medlemslandene. Dette, og at forhandlingene omfatter over 20 handelsrelaterte temaer, har bidratt til at den siste forhandlingsrunden (Doha-runden) har pågått siden 2001 uten at man har klart å slutføre forhandlingene. På tross av likebehandlingsprinsippet, åpner WTO-avtalen for at medlemmene kan inngå handelsavtaler hvor partene gir hverandre eksklusive preferanser i handelen, så lenge en stor nok andel av handelen liberaliseres. Utfordringene i WTO har ført til at mange land derfor i større grad inngår frihandelsavtaler mellom enkeltland og/eller handelsblokker. Dette gjelder også Norge og EFTA, som aktivt arbeider for å fremforhandle nye og reforhandle eksisterende handelsavtaler. Selv om norske myndigheter har et uttalt mål om å ivareta norske landbrukspolitiske interesser i frihandelsavtaler, medfører Norges nærmere 30 handelsavtaler, med over 40 ulike land, en svekkelse av tollvernet utover det som er avtalt i WTO. WTOs 12. ministerkonferanse skal etter planen gjennomføres fra 29. november til 3. desember i 2021 i Genève. Signalene fra WTOs generaldirektør at man under konferansen skal prioritere diskusjoner rundt fiskerier, pandemihåndtering og landbruk.

3.2.2.2 EØS-avtalen

EØS-avtalen trådte i kraft 1. januar 1994. Avtalen innlemmet Norge i EUs «indre marked» med fri flyt av varer, tjenester, personer og kapital, forutsatt en del felles regelverk og standarder, herunder felles regelverk for sanitære, fytosanitære og tekniske tiltak. Norge er imidlertid ikke en del av EUs tollunion, og har derfor ikke felles handelspolitikk (herunder tollsatser) overfor tredjeland. Jordbruksvarer og sjømat omfattes ikke av avtalens regler for «det indre marked» og er ikke en del av den frie vareflyten. Handelen med enkelt jordbruksvarer er imidlertid en del av avtalen gjennom avtalens protokoll 3 og artikkel 19.

Protokoll 3 i EØS-avtalen

Protokoll 3 i EØS-avtalen omfatter handel med RÅK-varer (bearbeidede landbruksvarer med råvarepriskompensasjon), og er utformet med mål om å konkurranseutsette industriledet, samtidig som primærprodusentene skjermes. Dette gjøres ved at bestemte råvarer i de bearbeidede landbruksproduktene ilegges toll ved import til Norge. Tollens størrelse bestemmer ut ifra andelen tollberettiget råvare i ferdigproduktet. I tillegg får råvarer i norskproduserte bearbeidede produkter et RÅK-tilskudd, en råvarepriskompensasjon, for å utjevne råvareprisforskjellen mellom Norge og EU. Norges høye konstansnivå og ulikheter i kvalitet og sortiment gjør likevel at importen av RÅK-varer til Norge stadig øker.

Artikkel 19 i EØS-avtalen

Artikkel 19 etablerer en rekke tollkvoter med redusert eller ingen toll, samt gjensidig tollfritak eller redusert toll på ulike basis landbruksprodukter. Avtalen skal reforhandles med jevne mellomrom, i teorien hvert andre år. Siste avtale trådte i kraft 1. oktober 2018 og var fullt ut gjeldende fra 1. januar 2019. I avtalen ble kvoten for storfekjøtt økt til 2 500 tonn, en ribbekvote ble etablert som åpner for import av 300 tonn ribbe i desember med en toll på 15 kroner per kilo og kvotene for kylling, skinke, pølser og andebryst ble økt noe. Totalt ble importkvotene for kjøttprodukter økt med 2 550 tonn. Det er ikke gitt konsesjoner til EU for handel med kjøtt av sau eller lam. For ost ble den tollfrie kvoten økt med 1 200 tonn til 8 400 tonn, der 700 og 500 tonn av økningen skal fordeles etter henholdsvis auksjon og lisensiering. Kvotene for salat og potteplanter ble også økt.

3.2.2.3 GSP

I tillegg til WTO, EØS og bilaterale frihandelsavtaler gir Norge tollpreferanser gjennom den norske GSP-ordningen (General System of Preference). OECDs utviklingskomité har utviklet en liste (DAC-listen) som deler land som mottar offisiell bistand inn i grupper ut fra deres økonomiske situasjon. I utgangspunktet omfatter GSP-ordningen alle land på DAC-listen, men land tas ut av GSP-ordningen hvis landet inngår en frihandelsavtale med Norge. Basert på grupperingen av DAC-listen og endringene i den, gir Norge ulike ensidige tollpreferanser. GSP-ordningen innebærer at varer fra utviklingsland ilegges lavere toll, enten generelt eller gjennom kvoter. De fattigste landene, samt noen lavinntektsland, har tollfrihet for alle varer solgt til Norge.

3.2.2.4 Bilaterale frihandelsavtalerStorbritannia

31. januar 2020 forlot Storbritannia EU og dermed også EØS-avtalen. EØS-betingelsene ble videreført for handelen mellom Norge og Storbritannia ut 2020, og ble i sin tur avløst av en midlertidig vareavtale. Den midlertidige vareavtalen videreførte de generelle tollsatsene og midlertidige importkvoter ble etablert basert på Storbritannias historiske bruk av EUs importkvoter til Norge. I juni 2021 sluttførte Norge og Storbritannia forhandlingene om en ny og permanent frihandelsavtale. Tollbehandlingen av varer bygger på EØS-avtalen og viderefører alle de generelle tollpreferansene Storbritannia og Norge har hatt seg mellom. I tillegg inneholder avtalen ytterligere konsesjoner for enkelte varer. For landbruksvarer importert til Norge er det ikke gitt nye generelle tollkonsesjoner for de mest sensitive varene som f.eks. kjøtt, fôrvarer og melk. Storbritannia har imidlertid fått inkludert fire oster (avgrenset etter type og geografisk produksjon) i varenummeret for harde oster som møter kronetoll fremfor prosenttoll. For disse ostene vil tollvernet svekkes betydelig. Avtalen omfatter også ulike tollfrie kvoter. For kjøtt og egg har Storbritannia fått tollfrie importkvoter til Norge for helslakt av gris (100 tonn), svinelever (60 tonn), svineribbe (50 tonn), skinker (100 tonn), pølser (120 tonn), baconcrisp (40 tonn), kylling og kalkun (158 tonn), og hønseegg (48 tonn). Avtalen trer i kraft så snart den er ratifisert i Storbritannia og Norge. Hvis avtalen trer i kraft i løpet av et kalenderår forventes det at det gjøres en pro-rata-fordeling av importkvotene og tilsvarende importkvoter som er benyttet under den midlertidige vareavtalen tas hensyn til.

	Kvote (tonn)
Svin, hele og halve skrotter	100
Svin, ribbe fra 1.12-31.12	50
Svin, lever	60
Svin, skinke	100
Baconcrisp	40
Pølser	120
Fjørfe kjøtt	158
Egg	48

Tabell 1 - Importkvoter for kjøtt- og eggvarer fra Storbritannia

Mercosur

I august 2019 ble EFTA og handelsblokken Mercosur (Argentina, Brasil, Uruguay og Paraguay) enige om en frihandelsavtale. Avtalen sikrer tollfri markedsadgang for 99,3 pst. av norske vareeksport til Mercosur innen 15 år. Mercosur får gjennom avtalen redusert tollsatsen innenfor WTO-kvotene for storfekjøtt, sau, gris og kylling. GSP-kvoten på 500 tonn storfekjøtt, som tidligere hovedsakelig har blitt benyttet av Uruguay, blir forbeholdt Mercosur med uendret kvantum. Det er gitt bilaterale kvoter for hel kylling og bearbeidede kyllingprodukter på henholdsvis 200 og 100 tonn. Mercosur ikke gitt nye kvoter for kjøttvarer storfe eller småfe, eller meieriprodukter. For RÅK-varer får Mercosur samme tollreduksjoner som EU. Norge har på sin side fått tollfri markedsadgang for levende gris, storfesæd, 990 tonn ost, huder og skinn. Avtalen har også et eget dialogkapittel der partene forplikter seg til å drøfte spørsmål om blant annet dyrevelferd, bærekraft og avskoging i den videre oppfølgingen av avtalen. Avtalen trer i kraft når den har vært gjennom en teknisk og juridisk gjennomgang, og er signert og ratifisert av avtalepartene. Covid-19-utbruddet har forsinket denne prosessen.

SACU (Den sørafrikanske tollunionen)

Det gjeldende frihandelsavtalen med SACU har vært gjenstand for reforhandlinger siden januar 2018. Dagens system for tollpreferanser for utviklingsland (GSP) og minst utviklede land (MUL), med visse presiseringer og tidsangivelser for eventuelle endringer i vilkårene er videreført i den gjeldende avtalen. Handel med basis- og bearbeidede landbruksprodukter og handel og bærekraftig utvikling er blant temaene som diskuteres i reforhandlingene av avtalen. Det er å forvente at SACU har et mål om å øke sin markedsadgang til Norge for landbruksvarer i den nye avtalen. Det er fortsatt usikkert når reforhandlingene kan ferdigstilles.

	WTO	EU	ISLAND	SACU	GSP/ MERCOSUR	UK	TOTALT
Storfe	1 084	2 500		4 921	665		9 170
Svin	1 381	900				250	3 410
Småfe	206		600	530			1 336
Kylling	221	950			300	158	1 629
Egg	1 295	290				48	1 633

Tabell 2 - Oversikt over norske importkvoter

I tillegg til importkvotene vist over finnes det noen mindre importkvoter for bearbeidet kjøttprodukter, svinelever og halalkjøtt. Norge importerer også om lag 800 tonn spekk årlig. Ikke alle kvotene blir fullt utnyttet hvert år. Dette skyldes både markedssituasjonen i Norge og opprinnelseslandet, samt forbrukerpreferanser.

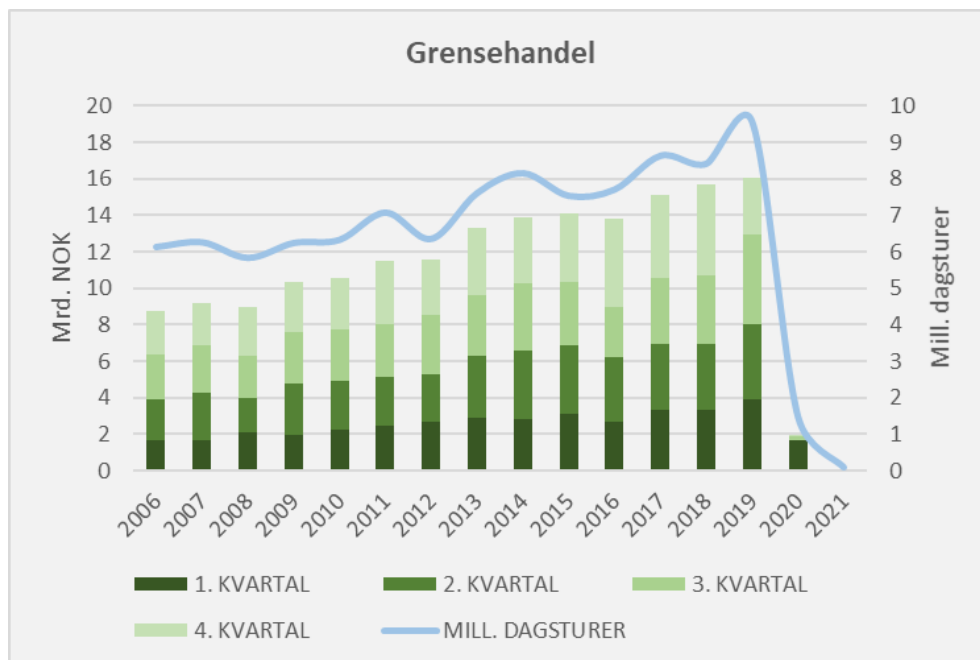
3.2.3 Administrativt nedsatt toll

I perioder hvor innenlands produksjon ikke dekker etterspørselen og importkvoter i stor grad er utnyttet, kan tollsatsen administrativt settes ned for en avgrenset periode. Administrativt nedsatt toll bidrar til at økt etterspørselen i Norge raskt kan møtes uten at midlertidige endringer presser frem en norsk produksjon som er så stor at man ikke får avsetning for den i fremtiden. Nortura og andre aktører kan anmode om tollnedsettelse, men det er Landbruksdirektoratet som avgjør om anmodningen tas til følge etter en vurdering av behovet

i hvert enkelt tilfelle. I 2020 og 2021 har import gjennom administrativt nedsatt toll vært betydelig som følge av Covid-19. I praksis har det vært administrativt nedsatt toll på storfe og gris siden oktober 2020.

3.2.4 Grensehandel

I 2019 var nordmenn på 9,6 millioner dagshandleturer til utlandet. Handleturer til Sverige utgjør 92 pst. av den totale grensehandelen, hvorav Strømstad står for 50 pst. av grensehandelen i Sverige. Reiserestriksjoner og nedstenginger som følge av koronapandemien førte til at brorparten av grensehandelen falt bort i 2020 og første halvår av 2021. I 2020 ble grensehandelen redusert til rett i underkant av 2 mrd. kroner, 12,3 pst. av verdien av grensehandelen året før. Den negative trenden for grensehandelen fortsatte inn i første halvår 2021, med kun 39 000 dagsturer i hvert av årets to første kvartaler, og en samlet handel på 78 mill. kroner i første halvår. Sammenlignet med det foregående halvåret er dette en nedgang i antall dagsturer og verdien av grensehandelen på henholdsvis 73 og 77 pst.

Figur 2 - Grensehandel 2006 - 2. halvår 2021 i mrd. NOK og mill. dagsturer, kilde: SSB²

Mens store deler av norsk industri hadde et utfordrende år i 2020, bidro reduksjonen i grensehandelen og endret forbruksmønster til økt produksjon og omsetning av dagligvarer i Norge. Næringsmiddel og drikkevareindustrien økte sin produksjon og omsetning med henholdsvis 2,4 og 4,6 pst. i 2020. Omsetningen av dagligvarer i Norge økte i 2020 med hele 17,4 pst. sammenlignet med 2019. Den positive veksten har fortsatt inn i 2021 med en økning i omsetningen i dagligvarehandelen på 6,9 pst. i årets første fire måneder. 20 pst. av veksten tilskrives økte priser, mens volumøkning sto for resten av veksten. Det har vært en særlig stor økning i omsetningen av dagligvarer og alkohol i grenseregionene, der Halden, Fredrikstad, Sarpsborg, Moss og Kongsvinger topper statistikken.

² SSB statistikkbank - tabell 08460

Helsedirektoratet har i rapporten «Utvikling av norsk kosthold 2020» fått NIBIO til å beregne engrosforbruket av kjøtt (inkludert spiselige biprodukter) som kommer fra grensehandel. Anslaget er noe usikkert, men viser at grensehandelen står for om lag 6 pst. av det totale engrosforbruket av kjøtt i Norge. Dette tilsvarer nærmere 4 kilo kjøtt per person årlig. Basert på tall fra SSB anslår NIBIO at 30 pst. av kategorien mat- og dagligvarer (tobakk, mineralvann, øl og sukkervarer omfattes inngår ikke i denne kategorien) er kjøtt. Gitt en pris på 75 kroner per kilo, har NIBIO videre estimert at grensehandelen av kjøtt i 2019 utgjorde 21,6 millioner kilo.

3.3 Internasjonal handel med kjøtt og egg³

Pandemien har sammen med svinepest i Asia og fugleinfluenza i Europa satt sine spor i verdenshandelen med matvarer i 2020 og første halvdel av 2021. Flaskehalser i handelen og utbredt reduksjon i importen presset prisene ned i 2020. Verdensproduksjonen av kjøtt holdt seg stabil, og økt fjørfeproduksjon veide opp for redusert produksjon av storfe og gris. Gjennom siste halvår i 2020 og inn i 2021 økte etterspørselen igjen uten at tilførselen økte tilsvarende, slik at de internasjonale prisene har økt betydelig. Prisene for relevante innsatsfaktorer har også økt betydelig det siste året.

3.3.1 Global produksjon

Produksjonen av kjøtt i verden er estimert til 337 millioner tonn i 2020, tilsvarende det som ble produsert i 2019. Økt produksjon av fjør- og småfe veide opp for redusert produksjon av gris og storfe.

På tross av at den afrikanske svinepesten (ASF) fortsatte å begrense produksjonen i Øst-Asia, har den globale svineproduksjonen tatt seg opp igjen fortere enn antatt. Total produksjon av gris i 2020 er estimert til 109 millioner tonn, ned 0,8 pst. fra 2019. Nedgangen skyldes i hovedsak redusert produksjon i Kina, Filipinene og Vietnam. USA, EU, Russland, Canada, Mexico og Chile opplevde på sin side en moderat økning i produksjonen. Statlige støttetiltak, utenlandsk etterspørsel og store besetninger bidro til å gjøre veksten i disse markedene mulig.

Sammenlignet med 2019, estimeres det at den globale storfeproduksjonen falt 1,4 pst. i 2020. Begrenset tilgang på slakteklare dyr (Australia og Brasil), begrensninger for kjøp og transport (India) og Covid-19-relaterte markedsforstyrrelser (EU), var de viktigste driverne bak den negative utviklingen i storfeproduksjonen. Storfeproduksjonen økte marginalt i Argentina, Kina og Mexico, mens den holdt seg stabil i USA og Russland.

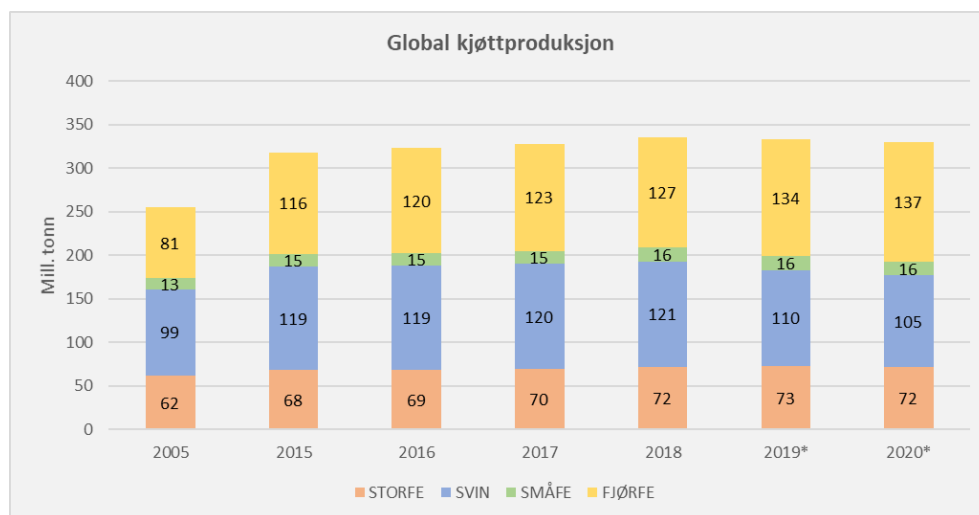
På tross av økt produksjon i fjørfesektoren, var 2020 året med lavest produksjonsvekst siden 1960. Verdensproduksjonen nådde 133 millioner tonn i 2020, opp 1,3 pst. fra året før. Utfordrende produksjons- og handelsforhold som følge av Covid-19 og utbruddet av fugleinfluenza i enkelte europeiske land bidro til å legge en demper på veksten i fjørfesektoren. Lave priser og kort produksjonssyklus sammenlignet med andre kjøttslag gjorde imidlertid til at fjørfenæringen bedret skikket til å håndtere markedsutfordringene enn

³ FAO Meat Market Review, Mars 2021

produsenter av storfe, gris og småfe. Kina, USA, Brasil, Sør-Afrika og EU sto bak mesteparten av produksjonsveksten, mens India på sin side opplevde et fall i produksjonen.

Total produksjon av småfekjøtt i 2020 er estimert til 16 millioner tonn, en marginal økning fra 2019. Veksten skyldes i hovedsak økt produksjon i Asia og Afrika, delvis motvirket av redusert produksjon i Australia og Europa. Kina, verdens største produsent, med 30 av den totale produksjonen, hadde den største økningen i produksjonen (1 pst.). Høyt slaktevolum i 2019 og gjenoppbygging av besetningene medførte en 13 pst. reduksjon i Australias produksjon.

Det globale markedet for egg økte med 2,7 pst. til 116 millioner tonn. Dette er en videreføring av utviklingen som har vært de siste åtte årene hvor produksjonsveksten har vært på 2,9 pst. Kina er den største produsenten (59 millioner tonn) og står for rett over halvparten av verdensproduksjonen. Kinas produksjon er ni ganger større enn den nest største produsenten, USA (6,8 millioner tonn). USA er tett etterfulgt av India som i 2020 produserte 6,1 millioner tonn.

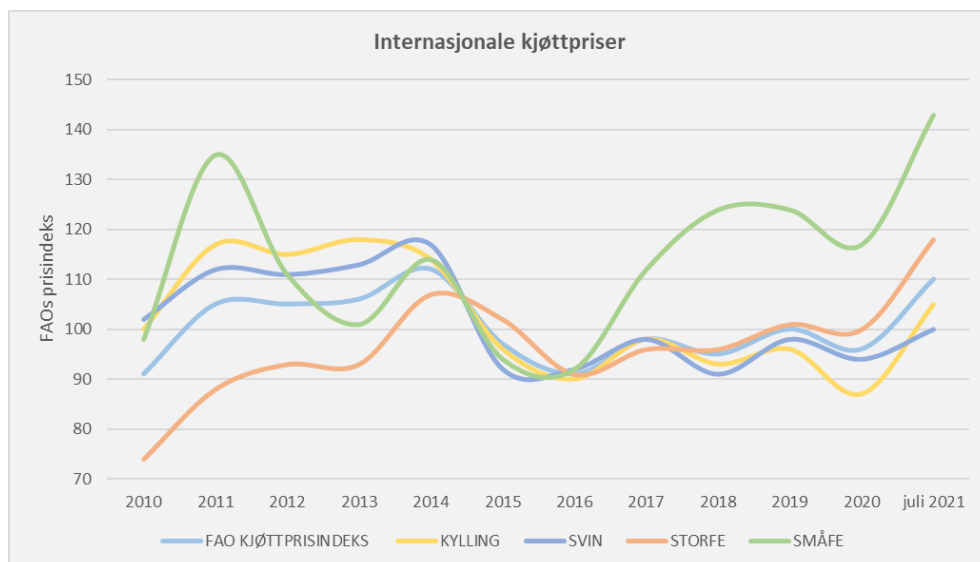

Figur 3 - Global produksjon av kjøtt 2005 - 2020, * = estimat, kilde: Landbruksdirektoratet⁴

3.3.2 Internasjonale priser

Prisene på kjøtt internasjonalt falt i snitt med 4,5 pst. i 2020, med fall i prisene for alle de viktigste kjøttslagene. Redusert import i 14 av de 20 største markedene som følge av svakere økonomi, utfordringer i fraktmarkedet og økt innlands tilbud var hovedgrunnene til prisfallet i 2020. Reduserte turismerelaterte inntekter og lavere eksportinntekter bidro til ytterligere reduksjon i prisen. På tross av dette økte verdenshandelen av kjøtt som følge av Kinas store økning i svineimport. Økt import medførte imidlertid ikke til økte priser, da de fleste nettoeksportørene hadde overskuddstilgang på kjøtt som følge av lavere innlands etterspørsel. I første halvår av 2021 så man en betydelig økning i de internasjonale kjøttprisene, med en samlet gjennomsnittlig vekst på 14,9 pst. fra januar til juli.

⁴ Omverdenen til norsk landbruk og matindustri, Landbruksdirektoratet Rapport 6/2021

Figur 4 - Internasjonale kjøttprisindekser 2010 - juli 2021, 2014 - 2016 = 100, kilde: FAO

Den gjennomsnittlige årlige prisen for gris falt i 2020 med 3,6 pst. Økt import fra Kina var ikke nok til å oppveie for fallet i importen til andre land. Covid-19-relaterte utfordringer var hovedgrunnen til redusert etterspørsel i disse markedene. Mer svinekjøtt tilgjengelig for eksport i de største produsentlandene, på tross av nedstenging, forsinkelser i produksjonen og utslakting hos mange produsenter, bidro også til prisfallet. I første halvår av 2021 hentet prisen på gris seg inn igjen og økte med 13,2 pst.

For storfe var prisfallet i 2020 på 1,4 pst. Økningen i brasilianske priser (5,3 pst.) balanserte nesten ut prisfallet i Australia (-4 pst.) og USA (-3,1 pst.). Prisene i Australia falt som følge av svak etterspørsel hos deres viktigste handelspartnere. I første halvår av 2021 snudde den negative trenden og økte med hele 15,1 pst. til godt over prisnivået fra før pandemien inntraff.

Årlig gjennomsnittlig pris for fjørfe falt med hele 9,8 pst. i 2020, på grunn av tilbudsoverskudd i verdensmarkedet som følge av økt produksjon og mye kjøtt allerede tilgjengelig for eksport. Noen produsenter, som f.eks. Brasil, reduserte sin produksjon i møte med høyere førkostnader, markedsusikkert og svak prisutvikling, uten at dette tilstrekkelig til å motvirke prisfallet. Tilsvarende reduserte fugleinfluentaen produksjonen i Europa, men påvirkningen på verdensmarkedsprisen var begrenset. Fjørfe ledet an prisveksten i første halvår av 2021. Sammenlignet med prisen i inngangen av året var prisen i juli 17,1 pst. høyere.

Småfeprisen opplevde også et betydelig fall på 5,7 pst. sammenlignet med 2019. I pandemiens første fase bidro redusert import i viktige markeder og høyere slakt enn forventet til et fall i prisene. Fra august snudde trenden – økt importetterspørsel i Kina og Midtøsten, og begrenset produksjon i Australia, bidro til at prisene igjen økte. Prisøkningen og handelen var imidlertid ikke stor nok til at man i 2020 sett under ett unngikk prisfall. Selv om prisøkningen var minst for småfe, økte også her prisene i første halvår i 2021. Ved utgangen av juli var verdensmarkedsprisen 13,1 pst. høyere enn i 2020.

Fra 2007 til 2020 økte gjennomsnittlig eksportpris for egg med 4,1 pst. årlig. I 2020 flatet prisen ut og var uendret fra året før. Prisene varierer betydelig avhengig av opprinnelsesland, med amerikanske egg som dyrest, nesten 2,5 ganger dyrere enn egg fra Hviterussland.

3.3.3 Global handel

Handelen med kjøtt på tvers av landegrensene nådde 39 millioner tonn i 2020, opp 5,7 pst. fra 2019. Veksten ble drevet frem av Asiatisk import av svinekjøtt som følge av sykdomsproblemer i egen produksjon. Handelen med storfekjøtt og småfe falt på sin side som følge av lav etterspørsel og begrenset tilbud. Der første syv månedene i 2021 har vist fortsatt vekst i internasjonal handel med kjøtt. Bakgrunnen for veksten er i hovedsak fortsatt underskudd i produksjonen i Øst-Asia på tross av at både Kina og Vietnam har økt sin produksjon fortere enn forventet. Gradvis gjenåpning i Midtøsten, Nord-Afrika og enkelte steder i Amerika har også bidratt til den økte etterspørselen. I årets syv første måneder har også tilbudet av kjøtt fra både EU og Brasil økt. I Nord-Amerika påvirket økt innlands etterspørsel eksporten negativt, og eksporten fra Oseania har fortsatt vært begrenset som følge av lav tilgang på dyr til slakt. Fugleinfluentaen begrenset eksporten av fjørfekjøtt fra Europa og Afrika.

Gris utgjorde i 2020 over 30 pst. av verdens handel med kjøtt. Handelen med svinekjøtt økte med 24,5 pst. sammenlignet med året før. Kinesisk import doblet seg til 5,7 millioner tonn, om lag 50 pst. av den totale handelen. Vietnam økte også importen sin betydelig i 2020. Kina og Vietnam økte importen for å kompensere for svinepest-relatert nedgang i innlands produksjon. 1/3 og 2/3 av henholdsvis USA og Brasils svineeksport gikk i fjor til Kina. Stor import til Kina sto også bak mye av eksportveksten til Mexico og Chile.

Internasjonal storfehandel falt med 1,3 pst. til 11,2 millioner tonn i 2020, et klart brudd med de tre foregående årene hvor den årlige handelen i snitt hadde en årlig økning på nesten 7 pst. Nedgangen reflekterer utfordringene i verdensøkonomien som har medført at konsumentene i større grad har etterspurt billigere kjøttslag. Blant de største importørene var fallet størst i Vietnam, De forente arabiske emirater, Egypt, EU, Indonesia, Russland og Mexico. Kina, USA og Canada på sin side økte importen. Importen til Kina økte med 25,5 pst. i 2020 til 3,3 millioner tonn, nærmere 30 pst. av den totale verdenshandelen for storfe. Fallet i handelen førte til redusert eksport hos flere av de største produsentlandene, inkludert Australia, India, USA og Uruguay.

Internasjonal handel med fjørfe var i 2020 på 14 millioner tonn og forholdt seg stabil sammenlignet med året før. Høye svinepriser bidro til at etterspørselen etter fjørfe økte, særlig i Kina som økte sin import med 55 pst. fra 2019 til rekordhøye 2,2 millioner tonn. Den demokratiske republikken Kongo og Canada økte også sin import betydelig. Andre importører, særlig EU, Saudi Arabia, De forente arabiske emirater og Japan redusert sin import som følge av de økonomiske nedgangstidene, redusert salg i HORECA-segmentet og økt innlands tilgang på fjørfekjøtt. USA, Russland, Tyrkia og Hviterussland økte sin eksport av fjørfekjøtt betydelig og forsynte mye av den økte importen i vekstmarkedene.

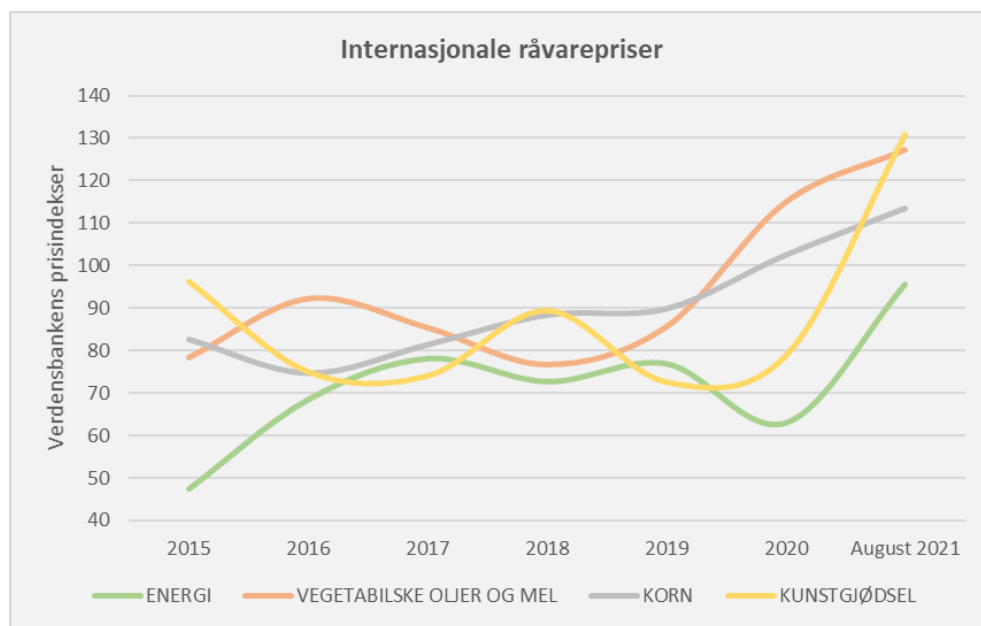
Internasjonalt salg av småfe falt med 6,5 pst. i 2020 til 981 000 tonn. Nedgangen skyldes i stor grad redusert eksport fra Australia som følge av begrenset tilgang på dyr til slakt og

logistikkutfordringer som følge av pandemien. New Zealand, USA og EU økte sin eksport, uten at det var nok til å veie opp for nedgang i Australia. De fleste av de største importmarkedene reduserte sitt kjøp som følge av redusert tilgang på Australsk kjøtt og mindre etterspørsel i HORECA-segmentet.

Sammenlignet med den globale produksjonen er det liten handel med egg på tvers av landegrenser. I fjor ble det eksportert 2 millioner tonn egg, uendret volum fra 2019. Nederland var registrert som den største eksportnasjonen (409 000 tonn), etterfulgt av Tyrkia (281 000 tonn), Polen (196 000 tonn) og USA (145 000 tonn).

3.3.4 Prisen på innsatsfaktorer

I takt med økt aktivitet i samfunnet har råvareprisene økt kraftig det siste året. Flere råvarer har nådd rekordhøye prisnivåer - råvarer som er viktige innsatsfaktorer i produksjonen til norske bønder. Økonomisk innhenting og gjenåpning etter pandemien har ført til at en økende mengde varer skal fraktes rundt i verden. Fraktkostnadene har skutt i taket og frykten for en kald vinter har bidratt til å presse prisen på olje- og gass opp, både for leveranser nå og i fremtiden. Særlig gassprisene har økt mye og har doblet seg siden sommeren 2020. Høye energipriser gir ringvirkninger og presser opp prisene på produkter som er viktig for den norske bonde. Sammen med økt etterspørsel, tørke og høye fraktkostnader bidrar energiprisene til høye priser for kunstgjødsel, kraftfôr og byggematerialer. Kunstgjødselprisene er om lag det dobbelte av hva de var sommeren 2020⁵ og både prisen for soya⁶ og hvete⁷ er langt høyere enn gjennomsnittsprisen de siste årene.

Figur 5 - Internasjonale råvareprisindekser 2015 - aug. 2021, 2010 = 100, kilde: Verdensbanken⁸

⁵ Verdensbanken Fertilizers Price Index

⁶ <https://www.macrotrends.net/2531/soybean-prices-historical-chart-data>

⁷ <https://www.macrotrends.net/2534/wheat-prices-historical-chart-data>

⁸ Commodities Price Data (The Pink Shett), Verdensbanken, september 2021

3.3.5 Fremtidsutsikter for verdensmarkedet for kjøtt

Globale kjøttpriser har i 2021 økt parallelt med gjenåpningen og økonomisk innhenting i høyinntektsland. FNs organisasjon for ernæring og landbruk, FAO, anslår en videre økning i nominelle priser frem mot 2025 når inntektene og forbruket igjen øker også i mellominntektsland, der inntektsendringer i større grad påvirker kjøttkonsumet enn i høyinntektsland. Prisutviklingen forventes imidlertid å være relativt svak sammenlignet med utvikling i fôrkostnadene. Effekten av de økte fôrprisene vil ifølge FAO bremses noe av teknologiutviklingen som gir økt fôr kvalitet og minsker mengden fôr nødvendig per enhet kjøtt produsert. Realprisen for kjøtt er forventet å falle marginalt fremover for alle kjøttslag, med unntak av sau/lam.

Det er forventet at global kjøttproduksjon vil øke de neste fem årene og nå 374 millioner tonn i 2030. Økt lønnsomhet som følge av prisinnhenting etter pandemien anslås å være en viktig driver på kort sikt. Befolkningsvekst er imidlertid den viktigste grunnen til økt etterspørsel etter kjøtt. Den største økningen i produksjonen og konsumet vil skje i utviklingsland, og markedsandelen til Asia og land i stillehavsområdet vil hente seg inn igjen etter den afrikanske svinepesten. Det er forventet at kraftfôrkrevende produksjon som kylling og gris vil øke sin produksjon mest og fortsette å ta markedsandeler fra andre kjøttslag.

Covid-19, afrikansk svinepest og fugleinfluensa har det siste året vist hvor sårbar verdenshandelen er for smittsomme sykdommer. Dyresykdomsutbrudd, sanitære krav og handelspolitiske forhold vil i stor grad også fremover legge føringer for hvordan dynamikken i verdenshandelen utvikler seg. Resultatet av innsatsen for å begrense spredningen av den afrikanske svinepesten vil betydelig påvirke verdenshandelen med kjøtt. Det er også usikkerhet rundt hvor stort importbehovet vil være for å møte underskuddet i produksjonen hos landene påvirket av sykdommen, og hvor lenge etterslepet etter sykdommen vil vare.

4. Det norske kjøtt- og eggmarkedet – forbruk, trender og spisevaner

4.1 Norske spisevaner

Innlandsforbruket av kjøtt økte med 3 pst. i 2020. Veksten kom som følge av mindre grensehandel, færre reiser og flere middager hjemme, og var et brudd med den noe nedadgående trenden for norsk kjøttforbruk de siste årene. Det er stort fokus på bærekraft og dyrevelferd, samtidig som konsumenten ønsker produkter som er magre og lettvinde å tilberede. Forbruket av rødt kjøtt er på sitt laveste de siste 20 årene og trenden har vært at nordmenn bytter ut noe av det røde kjøttet med fjørfe og egg. Norsk forbruk av rødt kjøtt tilsvarer nå i gjennomsnitt 750 gram (rå vare) i uken per person, som er innenfor anbefalingene i kostrådene.

4.1.1 Kjøttforbruk på engrosnivå

Engrostall viser mengden kjøtt solgt til nedskjæring i Norge, inkludert import, og sier lite om hva folk faktisk spiser. For å beregne mengden kjøtt vi spiser er kostholdsundersøkelser det mest presise verktøyet vi har. Norkost 3 ble gjennomført for ti år siden, og er den siste store kostholdsundersøkelsen som er gjennomført i Norge. Norkost 4 vil trolig gjøres tilgjengelig innen få år. I mangel av nyere kostholdsundersøkelser brukes *beregnet reelt forbruk* som estimat på faktisk konsum. Tallet beregnes på bakgrunn av spiselig andel på ulike husdyr og engrostall.

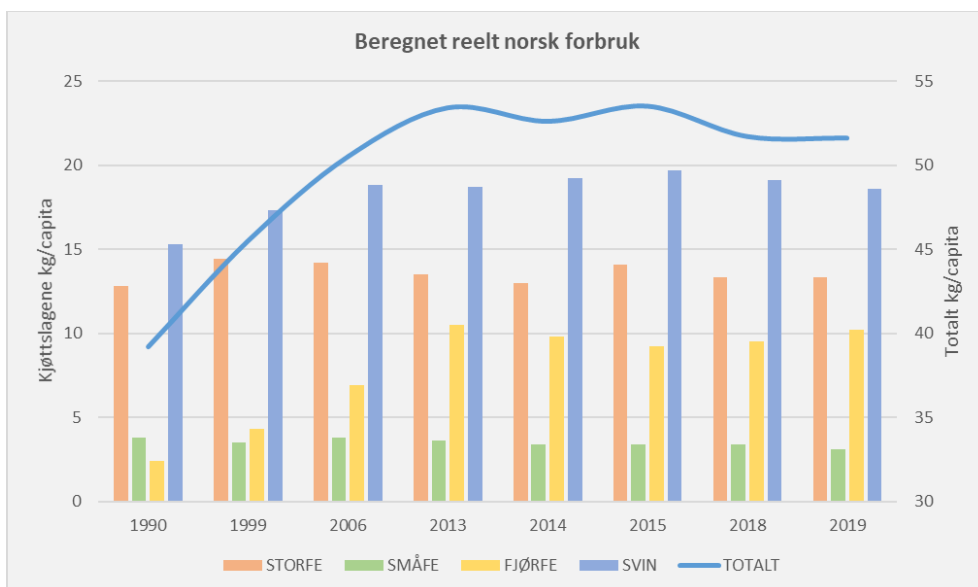
De siste 70 årene har engrosforbruket av kjøtt og egg i Norge økt betydelig, særlig frem til 2008. Samtidig har vi markant redusert hvor mye korn- og potetbaserte produkter vi spiser. De siste tiårene har kjøttkonsumet stabilisert seg, med mindre variasjoner fra år til år. I 2013 var engrosforbruket av kjøtt i Norge på sitt historisk høyeste nivå med 74 kg per innbygger. Siden 2013 har engrosforbruket gått noe ned og anslås å være 71,4 kg per person i 2020. Av årlig gjennomsnittlig engrosforbruket av kjøtt per person utgjør biprodukter 2,3 kg. Årlig engrosforbruk av egg har historisk vært relativt stabilt og har ligget på 10-12 kg per innbygger fra 70- tallet og frem til 2000-tallet. De senere årene har forbruket økt noe, og er i 2020 estimert til 13,6 kg per person. Forbruket av fisk er av Helsedirektoratet målt i produktvekt, den form fisken er anskaffet, noe som gjøre tallene som mål på faktisk konsum usikre. Mengden fisk som spises av hver nordmann hvert år er relativt stabil, men har siden 2009 gått noe ned og er for 2020 estimert til å være 19,5 kg per person.

	1953- 1955	1970	1979	1989	1999	2009	2018	2019*	2020**
Korn, som mel	97,2	69,1	75,1	76,4	82,9	81,5	76,8	76,2	75,7
Poteter	107,1	95,6	82,0	83,6	70,8	60,3	56,8	51,8	52,9
Sukkervarer	40,1	42	44,7	40,5	43,8	31,9	23,9	25,1	24,2
Grønnsaker	35,4	40,2	46,4	53,2	60,6	68,5	77	79,7	77,4
Frukt og bær	41,2	66,8	76	78,6	68,7	89,6	86,2	84,6	85
Kjøtt	33,3	40,5	51,1	49,7	59,5	69,4	69,7	96,9	69,1
Kjøttbiprodukter	2,4	2,8	3,2	3,1	3,3	2,9	2,2	2,4	2,3
Egg	7,4	9,5	10,8	11,6	10,8	11,9	13,5	13,6	13,6
Fisk	..	..	..	..	..	21,2	19,8	19,7	19,5
Drikkemelk	204,5	186,2	186,4	175	127,2	101,9	79,4	79	77,1
Ost	8	9	12	13,2	14,5	16,8	18,3	18,2	18,1
Grensehandel	..	..	..	..	12,6	13,9	14	13,5	6,7

Tabell 3 - Årlig engrosforbruk av utvalgte matvaregrupper i kg per innbygger 1953 - 2020, * = foreløpig, ** = estimat, kilde: Helsedirektoratet⁹

4.1.2 Kjøttkonsum per dyreslag¹⁰

Kjøttforbruket i Norge har økt markant over tid, men vi har også endret spisevanene våre når det gjelder hva slags kjøtt vi spiser. Fjørfe har fått en mye mer fremtredende plass i det norske kostholdet, mens konsumet av småfe er noe redusert. Inntaket av rødt kjøtt har gradvis falt siden 2007 – vi spiser bare 500 gram mer storfe årlig i dag enn hva vi gjorde for 30 år siden. Andelen kjøttbiprodukter er også redusert de siste 30 årene, noe som skyldes endrede preferanser, men trolig også en levestandard som gjør det mulig for mange å velge bort disse produktene. Grensehandelen har økt betydelig og sto før pandemien for 5-6 pst. av totalforbruket av kjøtt.

⁹ Utvikling i norsk kosthold 2020, Helsedirektoratet

¹⁰ Kjøttets tilstand 2020, Animalia

Figur 6 - Beregnet årlig reelt forbruk av kjøtt per capita 1990 - 2019, kilde: Animalia¹¹

Beregnet reelt forbruk av kjøtt per person var 51,6 kg i 2019. Rødt kjøtt, inkludert biprodukter og grensehandel, utgjorde 39,1 kg av dette. Dette er en nedgang på 1,9 pst. fra året før og forbruket av rødt kjøtt er på sitt laveste de siste 20 årene. Forbruket tilsvarer 750 gram rødt kjøtt ukentlig, noe som er innenfor anbefalingene i kostholdsrådene. Den største prosentvise nedgangen ser vi for småfe, mens nedgangen i absolutte tall var størst for gris, med omtrent 0,5 kg per innbygger fra 2018 til 2019. Før pandemien falt konsumet av gris hvert år siden 2015, mens konsumet av storfe var stabilt fra 2018 til 2019. Forbruket av fjørfe økte med 6,8 pst. fra 2018 til 2019 og nordmenn spiste i snitt 11,4 kilo fjørfe, det høyeste konsumet siden 2014. Konsumet av fjørfe utgjør i dag om lag 22 pst. av det totale kjøttforbruket, mens rødt kjøtt står for om lag 75 pst. av kjøttforbruket. Til sammenligning var de tilsvarende tallene i 1990 på 7 og 90 pst.

4.1.3 Salgsutvikling for ulike produktgrupper

Tabell 4 viser omsetningsutvikling tom. uke 32 i 2021 i det norske dagligvaremarkedet for noen sentrale produktgrupper. Tallene fra Nielsen viser at totalmarkedet for kjøtt og egg handlet i Norge har hatt en verdiøkning på 8,7 pst. sammenlignet med samme periode i fjor. Alle varegruppene, med unntak av egg, har hatt en verdiøkning så langt i 2021. Den prosentvise veksten har vært størst for bacon og fjørfe, med en omsetningsvekst på henholdsvis 16,5 og 14,9 pst. Det har også vært en betydelig vekst i omsetningen av rent kjøtt, mens de mer bearbejdede produktene som spekemat, pølser og posteier har hatt den svakeste utviklingen. Trenden det siste tiåret har vært at salget av ferske ferdigprodukter har økt betydelig, og at disse produktene har tatt markedsandeler fra kjøttprodukter. Dette henger i stor grad sammen med den økte etterspørselen etter lettvinde produkter. Denne utvikling har blitt bremsset under pandemien når nordmenn i større grad har tilbrakt tid hjemme og har hatt bedre tid til å lage mat. I frokost- og lunsjsegmentet er den langsiktige trenden at salget av pålegg har stagnert noe, til fordel for nye frokost- og lunsjalternativer og mat som kan spises på farten.

¹¹ *Kjøttets tilstand 2020*, Animalia

	T.o.m. Uke 35 2020	T.o.m. Uke 35 2021	Endring
Rent kjøtt	3 127 618	3 496 250	11,8 %
Deig og farse	2 351 290	2 577 017	9,6 %
Fersk fjærkre	2 414 083	2 773 526	14,9 %
Ferskt kjøttpålegg	1 548 568	1 690 458	9,2 %
Ferske pølser	1 807 294	1 877 423	3,9 %
Formet bearbeidet kjøtt	1 140 783	1 235 181	8,3 %
Egg	1 409 101	1 408 530	0,0 %
Spekepølse	1 251 222	1 277 184	2,1 %
Spekemat	750 405	786 550	4,8 %
Ferskt bacon og flesk	792 250	923 367	16,5 %
Fersk postei	288 082	303 030	5,2 %
Fryst bearbeidet kjøtt	424 495	459 019	8,1 %
Kjøtt og egg totalt	17 305 192	18 807 536	8,7 %

Tabell 4 - Salgsutvikling t.o.m. uke 32 2021 i 1 000 NOK, kilde: Nortura

4.2 Spisevaner i endring

Utflatingen og reduksjonen i kjøttkonsumet vi har opplevd siden 2010 virker å være et brudd med den historisk sterke sammenhengen mellom tilgjengelig inntekt og konsum av kjøtt. Andre faktorer enn kjøpekraft har trolig blitt relativt viktigere når vi velger hva vi spiser. Selv om totalt konsum av kjøtt per person har flatet ut det siste tiåret og falt de siste årene har endringen i konsumet av ulike husdyrprodukter vært ulik. Sammenlignet med i 1990 spiser vi om lag samme mengde storfe og småfe, noe mer gris, dobbelt så mye egg og mer enn fire ganger så mye kylling. Vi spiser mer lettvinde ferdigprodukter, drikker mindre melk og har erstattet en del av potetene vi spiste før med pasta, ris, grønnsaker og frukt. Hva vi spiser og hvorfor vi spiser det påvirkes av mange faktorer. Når det gjelder hvilke faktorer som påvirker valgene vi tar i matveien varierer disse også innad i befolkningen. Undersøkelser viser at det er forskjeller mellom aldersgrupper, mellom kjønn og mellom by og bygd. I dette underkapittelet forsøker vi å oppsummere de viktigste endringene vi har sett de siste årene og trendene og holdninger som trolig vil påvirke kjøtt- og eggkonsumet i fremtiden.

4.2.1 Økt bevissthet og ønske om mer informasjon

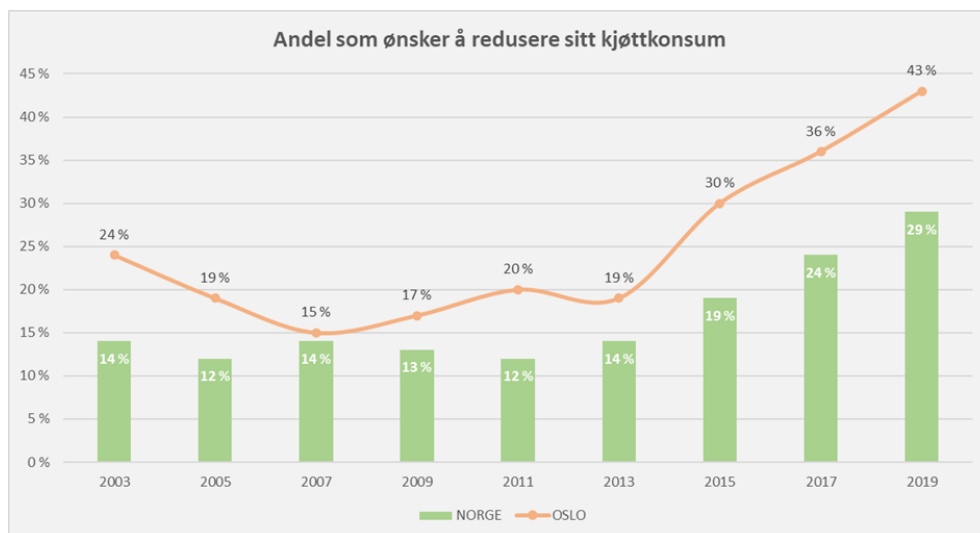
Stadig flere ønsker å gjøre bevisste valg når de handler mat, selv om grunnlaget for de bevisste valgenes som tas varierer fra person til person. Generelt råder det en slags positiv egoisme der ønsket om å ta vare på seg selv har økt, samtidig som man vektlegger at det ikke skal gå på bekostning av fellesskapet. Det tas i større grad egne valg rundt hva som er bra for oss og vi går bort fra det typiske A4-mennesket. Individualisme er mer fremtredende, og mangfold får større aksept. Samtidig har medias fokus på mat og matproduksjon økt. Et temasøk gjort av Infomedia på bestilling fra MatPrat viste at ord som «matsvinn», «kjøttfri», «dyrevelferd», «vegetar» og «vegan» har hatt en markant økning i media siden 2017. De senere årene er det publisert en rekke dokumentarer og serier som påvirker folks oppmerksomhet og bevissthet rundt mat, særlig knyttet til produksjon og forbruk av kjøtt. Eksempler er «Line fikser maten», «Matsjokket», «Griseindustriens hemmeligheter» og «The Game Changer». Bredere

rapporter med klimafokus har også fått mye oppmerksomhet og økt oppmerksomheten rundt utfordringene verdenssamfunnet og de fleste næringer står overfor. I 2019 fikk Miljødirektoratets rapport «Klimakur» mye oppmerksomhet i Norge, og i 2021 har FNs seneste klimarapport fått stort fokus internasjonalt. Samtidig som bevisstheten øker og ønsket etter og tilgangen på informasjon er større, er det en markant forskjell på nordmenns uttalte holdninger og faktiske adferd. Det er usikkerhet rundt hvor stor andel av de som ønsker å endre sine spisevaner som faktisk handler deretter, men spørreundersøkelser viser at mange ønsker å endre spisevanene de har i dag. Det er også usikkert i hvilken grad holdninger og adferd følger med når man går inn i nye stadier i livet, f.eks. i hvilken grad dagens unge og urbane tar med seg sine holdninger og vaner inn i de neste fasene i livet.

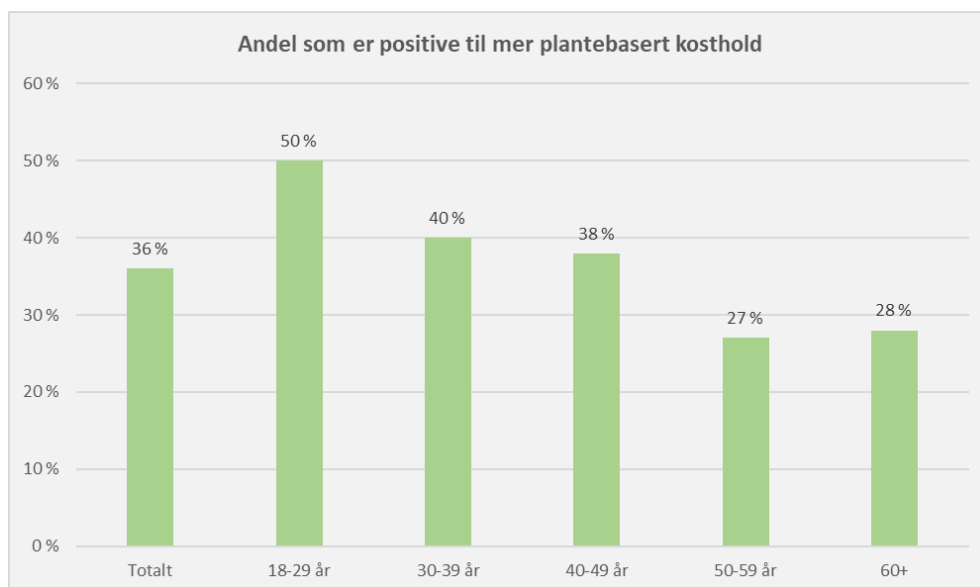
4.2.2 Eldre og urbanisert befolkning

Demografien i Norge er i stadig endring. SSBs regionale befolkningsframskrivninger viser at befolkningen i Norge vokser og gjennomsnittsnordmannen blir stadig eldre. Befolkningsveksten er imidlertid ujevnt fordelt geografisk. Mange av kommunene som forventes å ha særlig høy befolkningsvekst befinner seg rundt de store byene, og de fem kommunene med høyest forventet prosentvis befolkningsvekst tilhører alle Viken fylke. Kommunene som vil oppleve nedgang i folketallet er typisk innlandskommuner, kommuner langs svenskegrensa og kommuner nord i Trøndelag og i Nord-Norge. At unge velger å flytte fra distriktskommuner medfører at fødetallene i disse kommunene faller. Det er også en markant aldring i Norge, en utvikling som vil fortsette fremover. Flyttemønsteret til den yngre delen av befolkningen bidrar til at aldringen vil bli særlig sterk i distriktene.

Urbaniseringen påvirker holdningene til mat og matproduksjon, som igjen vil kunne påvirke konsumet av kjøtt og egg. Med flere boende i bynære strøk vil gjennomsnittsnordmannens avstand til dyr og matproduksjon øke, og konsumentene vil se mindre til landbrukets viktighet for samfunnene utenfor byene. Norske forbrukere svarer ulikt om sine holdninger til mat avhengig av hvor de bor i landet og hvilken aldersgruppe de tilhører. Andelen nordmenn som ønsker å redusere sitt kjøttforbruk er størst blant unge mennesker og blant de som bor i bynære strøk. Høyest andel av personer som definerer seg selv som veganer eller vegetarianer finner vi også blant unge og i byene. For befolkningen som helhet har andelen som ønsker å redusere kjøttforbruket økt betydelig etter 2013 og er nå på rundt 30 pst., mens andelen er over 40 pst. i Oslo. 36 pst. av befolkningen er positive til å spise mer plantebasert mat. Blant unge (18-29 år) er halvparten positive til å spise mer plantebasert, men for de over 50 år er andelen under 30 pst.

Figur 7 - Andel nordmenn som svarer at de helst vil spise mindre kjøtt, Norge totalt og Oslo, kilde: Ipsos¹²

Figur 8 - Andel av nordmenn som svarer at de er positive til et mer plantebasert kosthold, Norge totalt og etter aldersgrupper, kilde: YouGov 2021

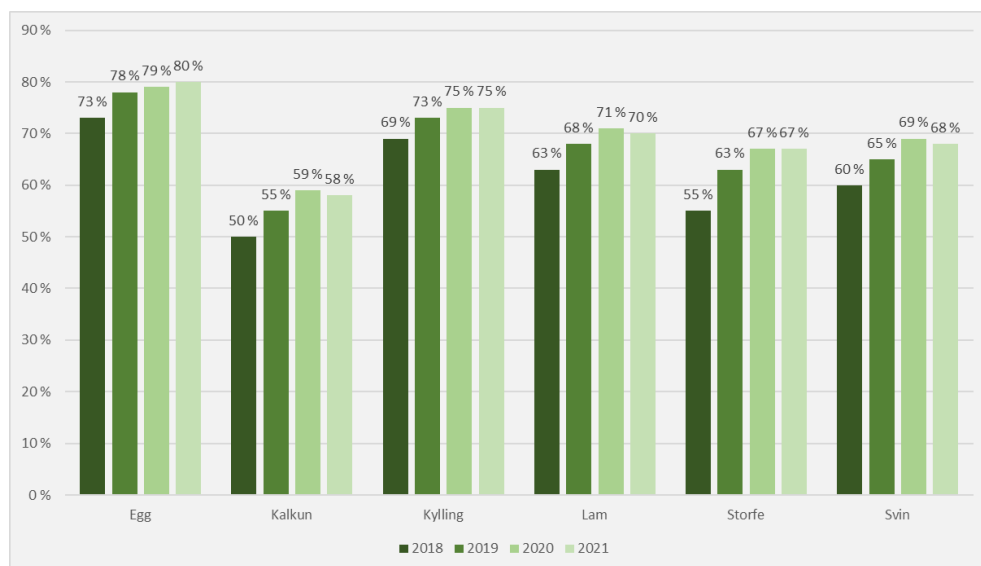
4.2.3 Tillit til norsk kjøtt- og eggnering

Animalia har siden 2006 undersøkt generell forbrukertillit til norsk kjøtt- og eggbransje. Tilliten til norsk kjøttbransje og norskproduserte kjøttprodukter er fortsatt relativt høy og gruppen med «svært høy tillit» har økt signifikant siden 2019. 61 pst. har i stor grad tillit til den norske kjøttbransjen og 67 pst. har i stor grad tillit til norskprodusert kjøttprodukter. 70 pst. svarer at tilliten deres er uendret, mens 12 pst. opplever økt tillit og 10 pst. redusert tillit sammenlignet med året før. Tilliten til fjørfebransjen og til kylling- og kalkunprodukter ligger omtrent på samme nivå som i de to foregående årene. 56 pst. har i stor grad tillit til bransjen, mens 59 pst. har i stor grad tillit til produktene de produserer. Andelen nøytrale er fortsatt høy. 72 pst.

¹² Norsk spisefakta 2020, Ipsos Norge

har uendret tillit til fjørfebransjen sammenlignet med i fjor, mens 11 pst. har økt tilliten og 8 pst. oppgir redusert tillit. Endringsmålingene viser en positiv trend for tilliten til fjørbransjen. Tilliten til norske egg ligger på samme nivå som i 2018, lavere enn tidligere år, men fortsatt høy. 75 pst. har i stor grad tillit til norske egg. Andelen nøytrale er også på samme nivå som i 2018.

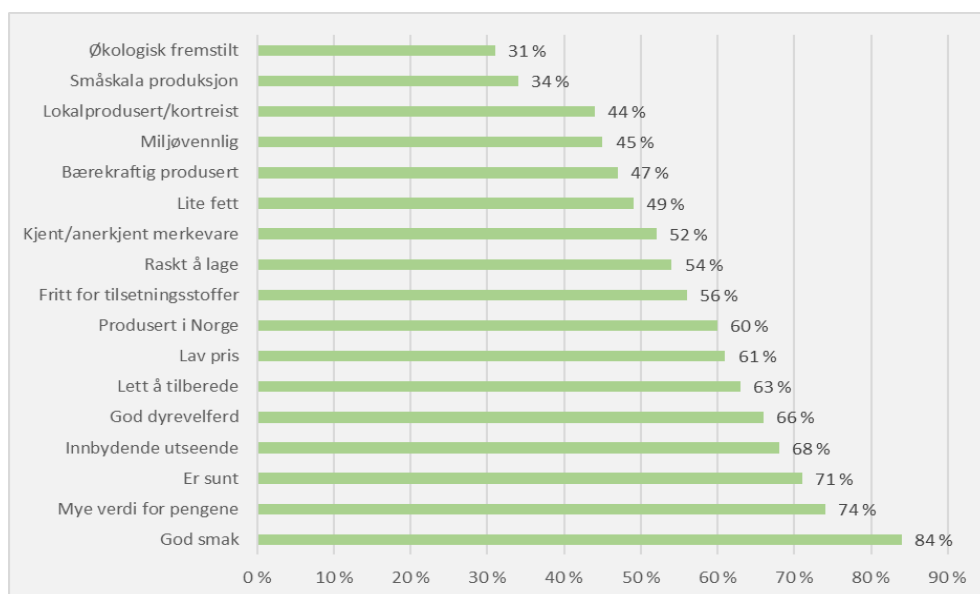
Høy tillit til norske bønder og norske produkter gjenspeiles i nordmenns ønske om at Norge i stor grad skal være selvforsynt med mat. 81 pst. svarer at det er viktig eller noe viktig at vi er mest mulig selvforsynt med mat i Norge, og 68 pst. mener det kommer til å bli enda viktigere i fremtiden. 48 pst. mener vi bør opprettholde den relativt høye selvforsyningen vi har av kjøtt og egg i dag, mens 45 pst. mener vi bør øke produksjonen. MatPrat utfører årlig en undersøkelse som måler «kostholds-omdømme», der de i spørreundersøkelsen stiller spørsmålet «hvor viktig er det for deg at råvarene under er norskprodusert?». Figur 9 viser fordelingen av svarene for perioden 2018 – 2021.

Figur 9 - Andel nordmenn som svarer at det er viktig at ulike råvarer er norskprodusert, 2018 - 2021, kilde: MatPrat - Matvaretracker

Som med ulikheten i holdninger til hvor mye egg og kjøtt man ønsker å spise, er det også for tilliten til norskprodusert mat demografiske forskjeller. Unge uttrykker generelt en lavere tillit enn eldre til bransje og produkter, og graden av dyrevelferd og bærekraft. Endringene i holdningene fra år til år er også størst blant de yngste. Størst forskjell mellom aldersgruppene finner vi når det gjelder forholdet til trygghet og selvforsyning. Yngre mener i mindre grad at mattryggheten er høyere for norske produkter enn utenlandske produkter, og syns ikke selvforsyning er like viktig som de eldre. Blant yngre er det også jevnt over flere som svarer «vet ikke» på ulike spørsmål. Geografisk er det også relativt stor variasjon når det gjelder noen av tillitsspørsmålene og spørsmål knyttet til produksjonsland og selvforsyning.

4.2.4 Konsumenttrender

Figur 10 - Andel nordmenn som svarer at de vektlegger ulike faktorer når de handler landbruksprodukter, kilde: YouGov 2021

4.2.4.1 Produktetegenskaper – raskt og enkelt

Når nordmenn rangere hvilke attributter som er viktig når de handler kjøtt eller egg kommer det tydelig frem at ulike produktetegenskaper er svært viktig. Aller størst vekt legges det på om produktet har «god smak». Samtidig anses det som viktig at man opplever at man gjør en «god deal», hvor produktet gir mye verdi sammenlignet med prisen man betaler for det. Hele 84 pst. av de spurte i MatPrats matvaretracker legger stor vekt på «god smak» når de kjøper landbruksprodukter som kjøtt og egg. Det nest viktigste kriteriet er «mye verdi for pengene» med en score på 74 pst. Undersøkelsen viser også at et «innbydende utseende», at det er «lett» og «raskt» å tilberede og har en «lav pris» er viktig vurderingskriterier når vi handler. I en hektisk hverdag ønsker nordmenn mat som er enkelt å tilberede og raskt å lage og det har vært økt forbruk i Norge av lettvinde produkter i flere år. Trenden påvirker hvilke kjøttslag som etterspørres, men også hvilke stykningsdeler og produkttyper som selger best. Økt dagligvarehandel på nett og ulike matkasse-abonnementer underbygger også at nordmenn verdsetter sin tid høyt og ønsker enkle og effektive løsninger i matveien.

Koronapandemien har påvirket nordmenns økonomi, og dermed også deres matvaner. En undersøkelse gjort av SIFO viste at ¼ av alle norske husholdninger i løpet av pandemien har blitt rammet av oppsigelser, permitteringer eller tap av næringsinntekter. Økonomisk usikkerhet og redusert inntekt har ført til at deler av befolkningen har søkt seg mot billigere matalternativer. Samtidig har mange vridd sitt konsum over fra tjenester til varer. Kombinert med at man i mindre grad har kunnet få matopplevelser på restaurant og reise har etterspørselen etter høykvalitetsmat for tilberedning hjemme økt. Mer tid hjemme og et ønske om å skape gode matopplevelser har bidratt til dempet veksten for ferdigretter under pandemien. Vi kan imidlertid forvente en økning i ferdigvaresalget når samfunnet åpner opp igjen.

Det skjer stadig utvikling i matvaremarkedet, også på produksiden. De seneste årene har det blitt introdusert en rekke plantebaserte kjøtterstatningsprodukter som som f.eks. rødbetburgere, soyapølser osv. Markedet for kjøtterstatningsprodukter er enn så lenge lite, men har vært i sterk vekst. I 2018 ble det i Norge omsatt 559 tonn kjøtterstatningsprodukter til en verdi av 76 millioner kroner. I fjor ble det solgt 949 tonn til en verdi av 141 millioner kroner, en vekst i volum og verdi på henholdsvis 70 og 86 pst. fra 2018. Kunstig dyrket kjøtt er også et produkt som i fremtiden kan kommersialiseres og konkurrere med tradisjonelle kjøttprodukter. Dyrket kjøtt produsert med fornybar energi vil trolig kunne konkurrere på pris med konvensjonelt kjøtt innen 10 år, viser forskning fra CE Delfts. Det anslås at produksjonskostnaden for dyrket kjøtt vil være på rundt 5,66 amerikanske dollar per kilo i 2030. Rapporten RethinkX fra 2019 estimerer at andelen kultivert kjøtt vil nå 30 pst. av det globale kjøttforbruket innen 2040.

4.2.4.2 Bærekraft og dyrevelferd – innvirkningen på våre omgivelser

Bærekraft handler om å imøtekomme dagens behov samtidig som man legger til rette for at fremtidige generasjoner også skal kunne møte sine behov. Innenfor matproduksjon innebærer dette flere aspekter, blant annet miljømessig bærekraft, sosial bærekraft og økonomisk bærekraft. Klima er et av aspektene knyttet til bærekraft som kjøperne legger vekt på når de handler matvarer. 43 pst. av de spurte i Matprats matvaretracker svarer at de legger vekt på at produktet skal være miljøvennlig når de handler landbruksprodukter. 46 pst. vektlegger at produksjonen skal være bærekraftig, mens 61 og 45 pst. vektlegger at varen skal være henholdsvis «produsert i Norge» og «lokalprodusert/kortreist». Produktenes opprinnelse har i større grad blitt viktig gjennom covid-19-pandemien. Det er fokus på kortreiste produkter, mindre emballasje og redusering av matsvinn. Kjøperne stiller også økende krav til den tilgjengelige informasjonen om matvarene – sporing og merkinger er derfor viktig slik at kjøperne kan vite hvor maten kommer fra, hvordan den er produsert, hva den inneholder og hvordan omgivelsene blir påvirket av produktene og produksjonen. Det er økende bekymring for klima- og miljøproblematikken og tematikken står ikke bare høyt på agendaen til folk flest, men også hos politikerne og mediene.

I 2021 har EU staket ut kursen for sin landbrukspolitikken frem mot 2027. Etter planen skal den nye felles landbrukspolitikken iverksettes fra 2023. Tre strategier utgjør kjerne i den nye politikken; European Green Deal, Farm to Fork-strategien og Biodiversitetsstrategien. Politikken innebærer en renasjonalisering av landbrukspolitikken basert på overordnede mål fra EU og har ambisiøse mål for miljø og klima. ¼ av den direkte støtten til bøndene vil gå til et eget miljøprogram hvor man blant annet skal prioritere støtte til utvikling av presisjonsjordbruk, økologisk jordbruk, karbonfangst og kombinasjon av skogbruk og jordbruk på samme arealer. Den direkte støtten vil også rettes inn mot unge bønder og omfordeling fra store til mindre bruk. ¼ av landbruksbudsjettet øremerkes som bygdeutviklingsmidler, som skal brukes på miljøtiltak, investeringer, rådgivning, skogbruk etc.

Norge deltar ikke i EUs felles landbrukspolitikken, og endringene vil derfor ikke få direkte betydning for norsk jordbruk. Reglene for økologisk landbruk, plantevernmidler, og lignende gjelder imidlertid på lik linje i Norge som i EU. Det er også naturlig å tro at EUs nye landbrukspolitikken vil påvirke landbruks- og miljødebatten i Norge. Som vår viktigste

handelspartner og nærmarked vil endringer i EU-markedet også påvirke det norske markedet. Økte krav til klima- og miljøvennlighet i produksjonen, mindre bruk av gjødsel, plantevernmidler og antibiotika, omlegging til mer økologisk jordbruk og strengere standarder for dyrevelferd er alle aspekter som vil øke produksjonskostnaden og prisen for EUs jordbruksvarer. Samtidig vil produktene kunne markedsføres og verdsettes av konsumentene på en annen måte enn tidligere. Isolert sett vil økte priser i EU gjøre norskprodusert vare mer konkurransedyktig. Samtidig er Norge et marked med stor kjøpekraft – et marked som kanskje blir viktigere for eksportører fra EU hvis prisen på deres produkter øker og blir mindre konkurransedyktige på verdensmarkedet.

I august 2021 ble del én av FNs sjette hovedrapport om klima lansert. Rapporten konkluderer med at den globale gjennomsnittstemperaturen har økt med 1,1 grad siden den førindustrielle tiden, og at temperaturøkningen skyldes menneskeskapte klimagassutslipp. Temperaturen stiger raskere enn tidligere observert og ekstremvær forekommer hyppigere. Rapporten predikerer at hyppigheten og alvorlighetsgraden av ekstremværet vil tilta også i tiden fremover. I Nord-Europa forventes det et varmere og våtere klima, med lengre somre og kortere vintre. Hetebølger, kraftig nedbør og flom vil forekomme oftere.

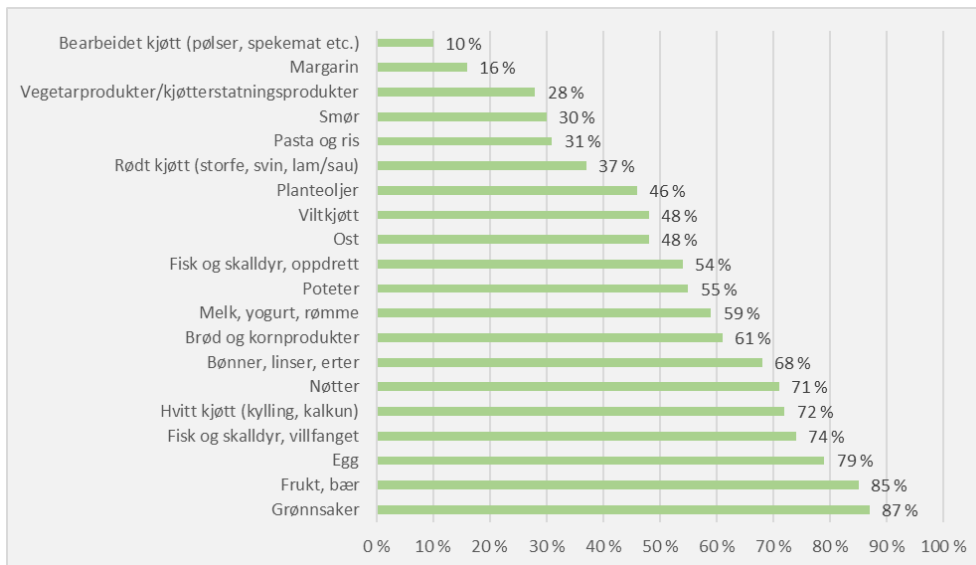
Norsk husdyrproduksjon påvirkes direkte av klimaendringene. Utfordringer knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer kan redusere produktiviteten i norsk jordbruk. Samtidig kan et mildere klima med mer nedbør og lengre vekstsesonger bidra til økt matproduksjon i Norge. Klimaendringene vil kunne medfører nye sykdommer og parasitter. Det vil bli nødvendig med god beredskap og oppfølging av norsk produksjon, samtidig som det vil føre til et behov for å føre strengere kontroll med internasjonal handel med kjøtt- og egg. Tilgangen til utmarksbeite vil kunne påvirkes, samtidig som vilkårene for norsk fôrproduksjon vil bedres.

Flere undersøkelser viser at dyrevelferd er den tredje største årsaken til forbrukere i større grad velger bort kjøtt. Negative medieoppslag, i tillegg til økt støtte og oppmerksomhet til dyrevernsorganisasjoner og dyrevernerne, har vært en viktig medvirkende faktor i denne utviklingen. I 2021 har andelen som svarer at de vektlegger dyrevelferd når de handler landbruksprodukter økt med 3 pst. I debatten rundt dyrevelferd råder det uenighet rundt premissene og verdigrunnet for hold av dyr. Som følge av behovet for et rammeverk og dokumentasjon rundt dyrevelferd i husdyrproduksjon er det utviklet dyrevelferdsprogrammer. Slaktekylling, verpehøns, kalkun og gris har allerede etablerte dyrevelferdsprogrammer. Det skal lanseres et tilsvarende program for storfe i 2022, og småfe i 2023.

4.2.4.3 Helse og sunnhet – innvirkningen på oss

Nordmenn ønsker å spise sunn og næringsrik mat som bidrar til god helse, og to av tre svarer at de spiser sunt mesteparten av tiden. Hva som anses som sunt endrer seg imidlertid med tiden. Mange faktorer påvirker hva vi definerer som et sunt kost hold, blant annet kostholdsråd, hvor aktiv livsstil vi har og ulike andre faktorer og trender som assosieres med sunnhet. I dag er den viktigste faktoren nordmenn forbinder med sunn mat at den er

«naturlig». Dette kan være noe av forklaringen for at kun 28 pst. av de spurte svarer at vegetarprodukter/kjötterstatningsprodukter er en del av et sunt kosthold, på tross av økt fokus på en plantebasert diett. Samtidig har vi blitt mer åpne for å berike maten (f.eks. tilsatt vitaminer) og å spise kosttilskudd. Figur 11 viser hvilke matvarer nordmenn mener er en del av et sunt kosthold. Fukt og grønt scorer høyest blant det som anses som sunt, sammen med magre kjøttprodukter, villfanget fisk, viltkjøtt og lite prosesserte produkter. Svarene er i tråd med at, særlig unge, ønsker et mer plantebasert kosthold uten for mye prosessert mat, og at nordmenn i økende grad spiser magert kjøtt som f.eks. kylling.

Figur 11 - Andel nordmenn som svarer at de anser ulike matvarer som en del av et sunt kosthold, kilde: YouGov 2021

5. Overordnet om norsk jordbruk og næringsmiddelindustri

5.1 Marked og pris – prognoser for 2021 og 2022

Prognosene utarbeides av Totalmarked kjøtt og egg. Prognosene som legges til grunn ble lagt frem 8. september 2021.

2021 har som 2020 vært preget av myndighetenes tiltak mot spredning av Covid-19. Sterkt redusert grensehandel og begrenset reising har medført økt innenlands salg av kjøtt sammenlignet med tiden før pandemien. I 2021 prognoseres det med en fortsatt vekst i salget av kjøtt. Salget så langt i år og prognosen for resten av året viser en marginal økning i salget av egg.

Salgprognosene for første halvår 2022 er usikker og vil være preget av hvor raskt samfunnet kan gjenåpne. Det er for prognosen lagt til grunn at gjenåpningen fortsetter utover høsten 2021 og at vi er i en normaltilstand når vi går inn i 2022, med grensehandel tilbake til det tilnærmet normale. Hvis dette ikke blir tilfellet, vil det innenlandske salget av kjøtt bli høyere enn prognosen tilsier. En eventuell underdekning vil kompenseres for med import.

5.1.1 Kjøtt- og eggmarkedet t.o.m. uke 36 2021

2021 har så langt, som fjoråret, vært preget av myndighetenes tiltak mot spredning av Covid-19. Det innenlandske salget av kjøtt har økt som følge av sterkt redusert grensehandel og at flere mennesker har oppholdt seg i Norge, samtidig som privat tjenestetilbud har åpnet opp igjen etter sommeren. Tom. andre uke i september 2021 ble det av storfe og gris solgt henholdsvis 7 og 10 pst. mer i 2021 enn i 2020. Salget av sau har så langt i år økt med hele 27 pst. sammenlignet med det svake salget i 2020. Lammesalget har falt 2 pst., mens eggssalget har vært relativt stabilt (+1 pst.).

Som følge av økt melkebehov og redusert utslakting gikk tilførselen av storfe noe ned i 2020. Reguleringslageret ble i løpet av 2020 tømt, og har vært tomme gjennom 2021 så langt. Tilførselen av gris falt også noe i 2020. Reguleringslageret ble i likhet med storfe tømt i løpet av året. Fra og med 2021 er det ikke lenger anledning til å benytte seg av reguleringseksport for gris og det er satt et tak for hvor mye som kan fryses inn på reguleringslager på 3 000 tonn. For storfe og sau/lam er grensen 2 500 og 3 500 tonn. Godt salg av lam bidro til å redusere reguleringslageret fra 2 880 tonn til 1 880 tonn i løper av 2020. Ved utgangen av uke 36 var reguleringslageret tom for alle kjøttslag. Det ble i 2020 tatt ut 779 tonn egg som følge av førtidsslakting av verpehøner.

5.1.2 Prognose for produksjon og engrossalg i 2021 og 2022

Vurderingene av markedsutsiktene bygger på prognoser for kjøtt- og eggproduksjon og engrossalg, justert for import. Tabell 5 og 6 viser prognosene for 2021 og 2022. Salgprognosene for 2022 er usikker og vil være preget av hvor raskt samfunnet kan gjenåpne. Det er for prognosen lagt til grunn at gjenåpningen fortsetter utover høsten 2021 og at vi er i en normaltilstand når vi går inn i 2022, med grensehandel tilbake til den tilnærmet normale.

	Norsk tilførsel		Import- kvoter	Engrossalg		Markeds- balanse
	Tonn	Endring 2020-2021		Tonn	Endring 2020-2021	
Storfe/kalv	86 200	1 %	9 000	106 200	2 %	-11 000
Lam	19 300	-1 %	606	20 900	1 %	-900
Sau	4 900	4 %	200	5 100	7 %	0
Gris	133 800	2 %	1 800	145 600	5 %	-10 000
Egg	65 700	0 %	550	66 200	1 %	100

Tabell 5 - Totalmarkeds prognoser per sept. 2021 for produksjon og engrossalg i 2021

	Norsk tilførsel		Import- kvoter	Engrossalg		Markeds- balanse
	Tonn	Endring 2021-2022		Tonn	Endring 2021-2022	
Storfe/kalv	88 700	3 %	9 000	98 900	-7 %	-1 200
Lam	19 200	-1 %	606	19 000	-9 %	800
Sau	4 900	0 %	200	5 000	-2 %	100
Gris	133 600	0 %	1 800	133 200	-9 %	2 200
Egg	67 300	3 %	550	66 500	1 %	1 400

Tabell 6 - Totalmarkeds prognoser per sept. 2021 for produksjon og engrossalg i 2022

5.2 Jordbruksoppgjøret – relevante resultater for kjøtt- og eggneringen

Jordbruket, representert ved Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag, la 27. april frem sitt krav, og staten la frem sitt tilbud 4. mai. Jordbruksorganisasjonene meldte 6. mai at de ikke ønsket å gå i forhandlinger med statens tilbud som grunnlag. I fravær av forhandlinger ble statens tilbud presentert for Stortinget og godtatt 21. mai. Kravet fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag lå på i overkant av to milliarder kroner, mens tilbudet på 960 millioner kroner ble stående.

Grunnet kraftig prisøkning på kunstgjødsel og andre innsatsfaktorer påvirket av internasjonale forhold har jordbruket krevd tilleggsforhandlinger med staten. Staten har sagt seg villig til å forhandle med jordbruket om kompensasjon for ekstraordinær kostnadsvekst. Staten ønsker ikke å legge frem et tilbud i tilleggsforhandlingene før den nye regjeringen er på plass. Det er usikkert når forhandlingene kommer i gang.

5.3 Langtidsutsikter for markedsbalansen i kjøtt- og eggneringen

Langtidsutsiktene og detaljene i markeds situasjonen for de enkelte dyreslagene presenteres i kapitlene om de respektive dyreslagene. Frem mot 2026 prognoserer Totalmarked en årlig nedgang i konsumet av rødt kjøtt per capita på 1 pst. Gitt den estimerte befolkningsveksten betyr dette en nedgang i totalkonsumet på 2,4 pst. i 2026 sammenlignet med dagens nivå. Det forventes på sin side at konsumet av kylling vil øke med om lag 2 pst. årlig per capita. Samlet for alle kjøttslagene betyr dette en nedgang i årlig forbruk per capita på 0,7 pst. i perioden og en økning i det totale kvantumet av kjøtt som konsumeres på 1,5 pst. For egg forventes en årlig vekst på 0,25 pst., noe høyere enn prognosert befolkningsvekst. Totalmarkeds langtidsprognoser stemmer godt overens med estimatene EU har presenter i sin rapport «Agricultural Outlook» fra 2020, hvor de prognoserer en nedgang i konsumert kjøtt per capita på 1,6 pst. fra 2020 til 2030. I store trekk innebære langtidsutsiktene for engrossalget at det er svært begrenset rom flere ammekyr for å dekke storfekjøttmarkedet. Det er ikke heller ikke

rom for økt produksjon av sau- og lam fra dagens nivå. Antall smågris må reduseres. Det er behov for økt produksjon av kylling, og også noe rom for økte tilførsler av egg.

5.4 Prisdannelsen for kjøtt og egg

5.4.1 Engrospris

Som markedsregulator setter Nortura halvårlig en planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), en pris som skal sikre balanse i markedet og stabil avsetning til stabile priser. Den løpende engrosprisen for helt slakt og egg settes i lys av markedssituasjonen med mål om å i gjennomsnitt for prisperioden oppnå planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Engrosprisen kan betraktes som balansepunktet i verdikjeden for kjøtt og egg. Engrosprisen danner utgangspunktet for både oppover og nedover i verdikjeden. Engrosprisen spiller i tillegg en avgjørende rolle i forvaltningen av importvernet.

5.4.2 Avregningspris

Avregningsprisen til Norturas produsenter er engrosprisen justert for ulike kostnader i forbindelse med bearbeiding, tillegg og avgifter. Avregningsprisen avledes via 'nettonoteringen', en selvkostkalkyle som tar utgang i engrosprisen for hele slak eller egg. Verdien av overskuddsprodukter fra slaktet som hud, skinn og innmat legges til, men slaktekostnader, inntransport og offentlige avgifter trekkes fra. I utbetalingen til bonden kommer i tillegg grunntilskudd (sau/lam og kje/geit), kvalitetsstilskudd for storfe og sonedifferensieringstilskudd. *Engrospris juster for offentlige avgifter* er prisen som rapporteres som oppnådd engrospris og vurderes mot planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Engrospris
- Kjøttkontrollavgift
- Forskningsavgift
= Engrospris justert for offentlige avgifter
+ Verdi av hud/skinn og biprodukter (ikke ull)
- Slaktekostnader
- Inntransportkostnader
- Spesielle trekk (avtaletrekk, nødslakt etc.)
- Omsetningsavgift
= Veiledende avregningspris for slaktedyr fra Nortura
+ Norturatillegg
+ Kvantumstillegg
+ Evt. etterbetaling
= Utbetalingspris til produsent

Tabell 7 - Oppbygning av nettonotering for kjøtt

Engrospris
- Forskningsavgift
= Engrospris justert for offentlige avgifter
- Sorteringskostnad
- Inntransportkostnad
- Spesielle trekk
- Omsetningsavgift
= Veiledende avregningspris for egg fra Nortura
+ Norturatillegg
+ Kvantumstillegg
+ Evt. etterbetaling
= Utbetalingspris til produsent

Tabell 8 - Oppbygning av nettonotering for egg

6. Storfe

Prognosen per september 2021 viser et underskudd for storfe på 1 200 tonn for 2022. For prognosen er det lagt til grunn at alle importkvotene utnyttes fullt ut og at grensehandelen og nordmenns reisevirksomhet vender tilbake til det «normale». Dette er antagelser som bidrar til usikkerhet rundt hvordan salget av storfe vil utvikle seg i 2022.

Gjennom pandemien har det som følge av økt melkebehov vært mindre tilgang på melkekyr til slakt. Flere kalver fra melkeproduksjonen, senere utslakting og økt mordyrtall vil bidra til økt tilførsler av norskprodusert storfekjøtt når samfunnet normaliseres. Det prognoseres med en økning i tilførslene av storfekjøtt på 3 pst. i 2022.

Mer grensehandel, økt etterspørsel etter privat tjenestetilbud og flere utenlandsreiser er blant faktorene som bidrar til at det prognoseres med et fall engrossalget av storfe på 7 pst. i 2022. Som nevnt over er det stor usikkerhet rundt hvordan salget av storfe vil utvikle seg når vi kommer ut av toårsperioden med store endringer i markedet.

Markedsutsiktene frem mot 2026 viser at det er et begrenset rom for økning i mordyrtallet fra dagens nivå. Tollvernet setter begrensninger for prisuttaket på storfe. Analyser av tollvernet viser en presset konkurransesituasjon mot utlandet for hele slakt.

Storfeprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Underskuddet av norsk storfekjøtt er størst i 1. halvår og prisen bør stimulere til økte leveranser av storfekjøtt i 1. halvår fremfor høsten hvor markedet er dekket av norsk kjøtt.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for storfe i første halvår 2022 økes med kr. 2,50 per kilo, til kr. 68,80 per kilo.

6.1 Marked og priser

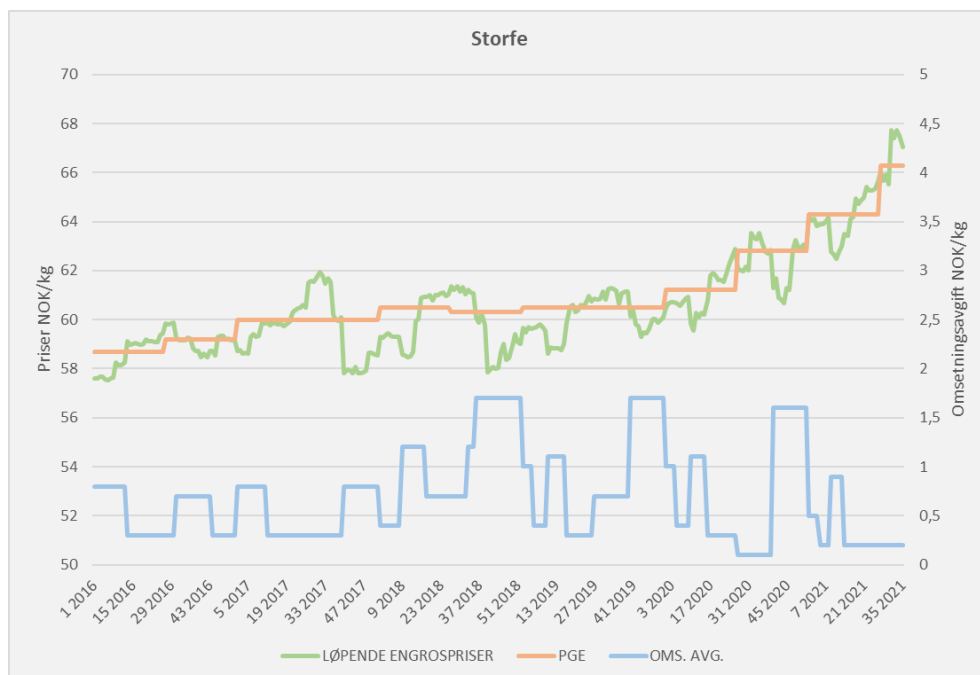
Det har vært en økning i mordyrtallet de siste fem årene. Økningen i ammekutallet har mer enn oppveid for nedgangen i antall melkekyr. Som følge av økt melkebehov i 2020 ble antall dyr til slakt redusert. Melkebehovet har vært høyt også i 2021 og tilgangen på melkekyr til slakt har derfor vært begrenset.

6.1.1 Prognoser for 2021 og 2022

Med fortsatt redusert grensehandel og reiserestriksjon ventes det innenlandske salget av storfe å øke også i 2021, på tross av det svært gode salget i 2020. Salget i 2021 prognoseres til å være 2 pst. høyere enn salget i 2020 og 7 pst. høyere enn salget i 2019. Gitt norsk produksjon og import gjennom tollfrie kvoter, forventes det et underskudd i storfemarkedet på 11 000 tonn. Under antagelsen om at vi Norge i 2022 vender tilbake til en normalsituasjon, viser prognosene en reduksjon i etterspørselen i innlandsmarkedet på 7 pst. Flere kalver fra melkeproduksjon og senere utslakting av et økt mordyrtall vil bidra til at tilgangen på norskprodusert storfekjøtt øker når samfunnet normaliseres. En større andel av dyrene forventes å framføres til tyngre slakt også i 2022. Tilførselen av norsk storfekjøtt er ventet å øke med 3 pst. i 2022. Redusert salg og økt tilførsel vil redusere store deler av produksjonsunderskuddet vi har opplevd i 2020 og 2021. Det estimeres at underdekningen for 2022 er på 1 200 tonn, forutsatt at alle importkvotene blir utnyttet. Grunnet usikkerhet rundt når Norge gjenåpnes og hvilken påvirkning det vil ha på etterspørselen etter kjøtt, er det stor usikkerhet rundt om prognosen slår til.

6.1.2 Engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Figur 12 viser utvikling i planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), oppnådd engrospris og omsetningsavgift fra 2016 til og med uke 35 i 2021. Med unntak av en liten reduksjon i andre halvår 2018 har PGE for storfe økt hele perioden. I 2017 ble telledatoene endre til 1. oktober og 1. mars. Dette medfører at prisene må brukes mer aktivt for å utenom disse datoene. Prisen senkes noe rundt telledatoen, mens den økes om våren for å gi insentiver for økt slakting og sikre tilførsel i perioden hvor etterspørselen er størst. PGE har blitt økt hvert halvår siden andre halvår 2019 og løpende engrospris har ligget svært nært PGE i 2020 og 2021.

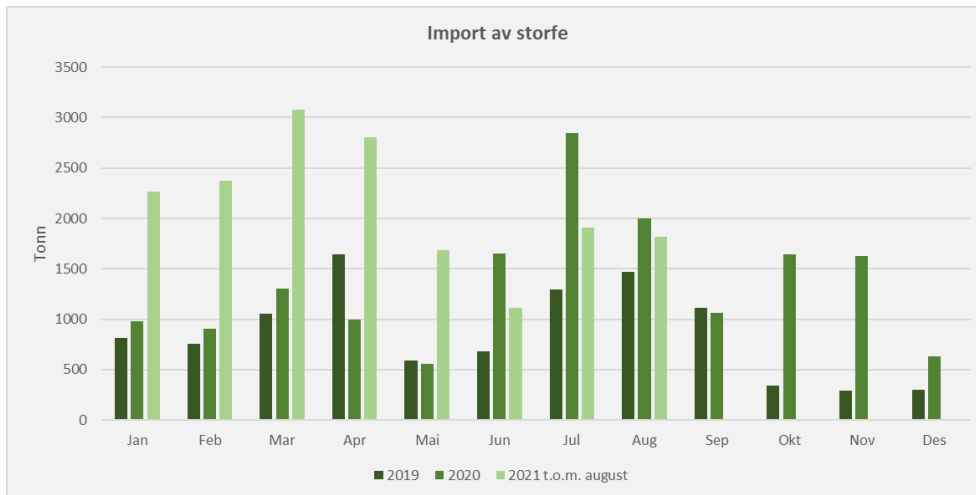
Figur 12 - Utvikling i oppnådd engrospris, PGE og omsetningsavgift for storfe 2016 - uke 35 2021

6.1.3 Reguleringslager for storfe

Ved inngangen av 2020 var reguleringslageret for storfe på 1 750 tonn, ned tusen tonn fra inngangen til 2019. Frem til mai 2020 ble reguleringslageret for storfe gradvis tømt og var helt tomt ved utgangen av uke 21. Gjennom 2020 og 2021 har etterspørselen overgått tilførselen av norsk råvare og det har vært åpnet for import til administrativt nedsatt toll. Det forventes at reguleringslageret forblir tomt ut 2021. For 2022 legges det til grunn at den innenlandske etterspørselen normaliserer seg igjen etter Covid-19-pandemien og faller 7 pst., og at tilførselen vil øke med 3 pst. Dette vil redusere den negative markedsbalansen til rundt 1 200 tonn.

6.1.4 Import av storfe

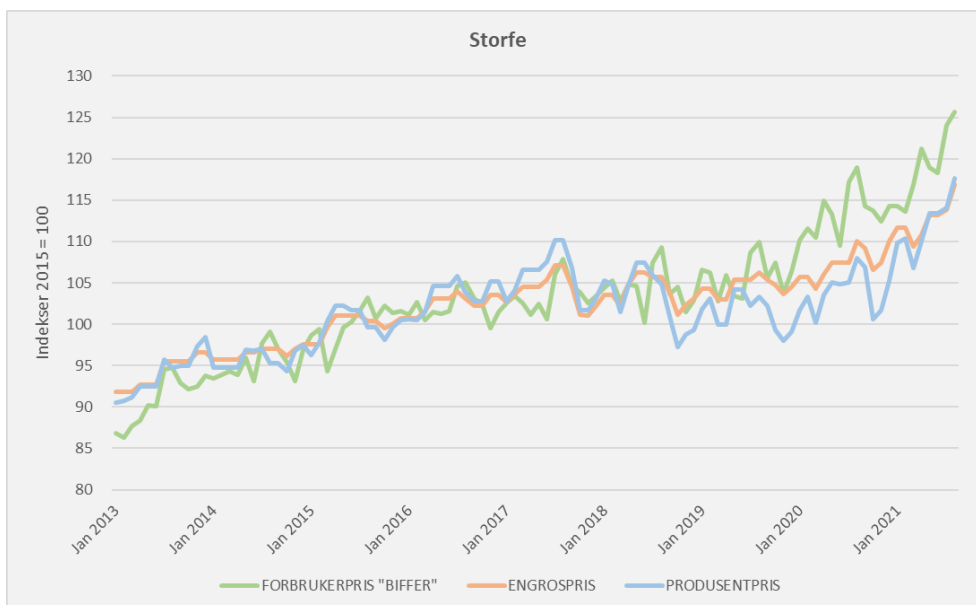
Under pandemien har importen av storfe økt betydelig. Importkvoter gitt i frihandelsavtaler, gjennom WTO eller som en del av GSP-ordningen utgjør årlig rett i underkant av 8 000 tonn. I 2019 ble det importert om lag 10 000 tonn storfekjøtt, mens importen i 2020 økte til over 16 000 tonn som følge av pandemien. I 2021s åtte første måneder har det blitt importert 17 000 tonn storfekjøtt. Til Norge importeres det mest storfekjøtt fra SACU-landene Namibia, Eswatini og Botswana, Mercosur-landene Uruguay og Brasil, samt Danmark, Litauen og Tyskland.

Figur 13 - Månedlig import av storfe i tonn (tollposisjon 0201 og 0202) 2019 - aug. 2021¹³

6.1.5 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

Prisene gjennom hele verdikjeden har økt det siste halvannet året – produsent-, engros- og forbrukerprisen. Engros og produsentprisen har fulgt hverandre tett, mens ut mot forbrukeren har prisveksten vært noe høyere de siste årene. Så langt i 2021 (tom. august) har produsentprisen økt med 6,5 pst. og engrosprisen økt med 4,7 pst. Forbrukerprisen på storfebiffer har på sin side økt med 10 pst. i samme periode. Grafen under viser utviklingen i de tre prisen siden 2014.

Figur 14 - Månedlig utvikling i produsent-, engros- og forbrukerpris for storfe 2013 - aug. 2021, kilde: NIBIO¹⁴

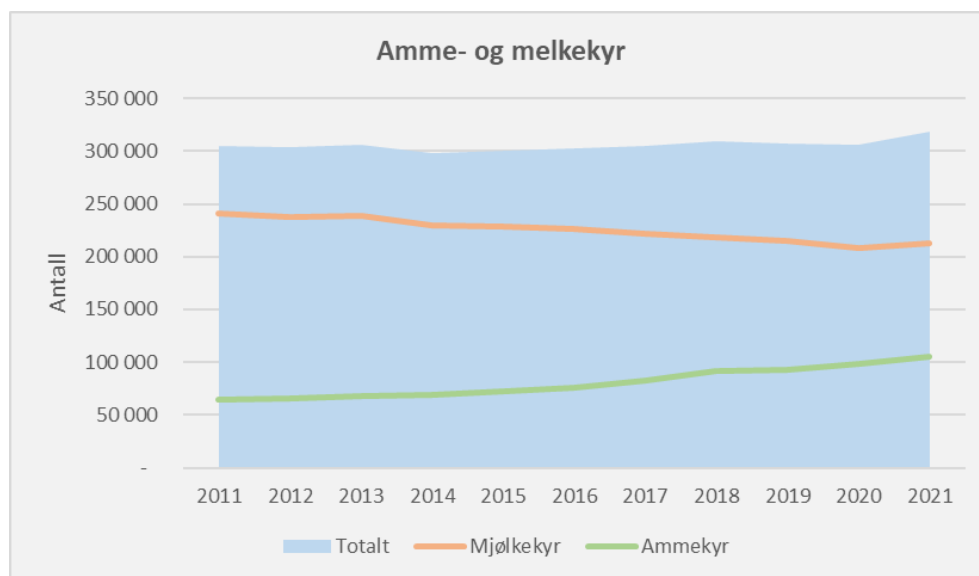
¹³ SSB statistikkbank – tabell 08799

¹⁴ <https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/matpriser>

6.2 Produksjon, næringsstruktur og produsentøkonomi

6.2.1 Utvikling i kutallet

Per 1 mars 2021 var den totale storfebestanden i Norge 3,9 pst. høyere enn ved samme tid i 2020. Gjennomsnittlig besetningsstørrelsen har økt de siste 10 årene for både ammekyr og melkekyr. I 2010 var det om lag 11 000 jordbruksbedrifter med melkekyr med en gjennomsnittlig besetningsstørrelse på 23 dyr. I 2021 er det rett i overkant av 6 900 melkekyrbruk med i snitt 31 kyr. I samme periode har også antall bedrifter med ammekyr økt fra drøyt 5 000 til 5 900, mens den gjennomsnittlige besetningsstørrelsen økte fra 13 til 18 kyr.

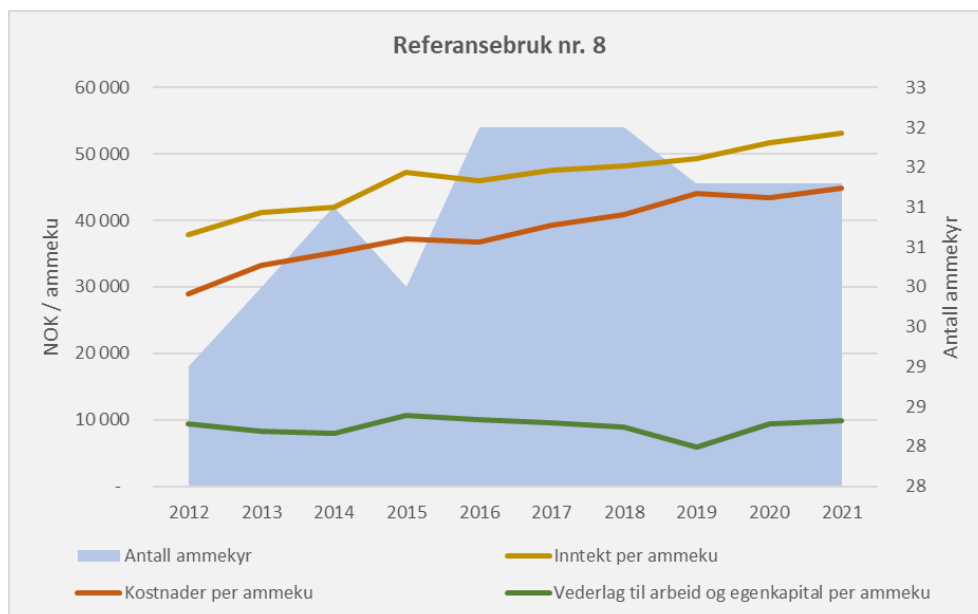
Figur 15 - Antall amme- og melkekyr 2011 - 2021, 2021 = foreløpige tall, kilde: SSB¹⁵

Kutallet varierer gjennom året. Særlig ammekutallet er høyt om sommeren når kvigene har kalvet, da det er naturlig at ammekuprodusentene i stor grad ønsker å nyttiggjøre seg av beitesesongen. Det har vært stor interesse for å etablere ammekuproduksjon. Trenden de siste 10 årene har vært en nedgang i forholdstallet mellom antall melkekyr og ammekyr – antall melkekyr relativt stabilt, men noe fallende, mens antall ammekyr har økt betydelig. Endringer i melkeproduksjonen ventes å gi økt antall ammekyr på melkebruk og økt kjøttproduksjon fra melkebesetningene. I tillegg forventes det en økning i bruk av kjønnsseparert sæd som kan øke kjøttproduksjonen på melkebruk.

6.2.2 Resultater for referansebruk nr. 8

Tallene for referansebruk 8 viser at vederlaget til arbeid og egenkapital per ammeku økte med 3 414 kroner i 2020. I grunnlagsmateriale til jordbruksoppkjøret ble det estimert med en økning i 491 kroner i 2021. Grunnet ekstraordinær vekst i enkelt innsatsfaktorer vil partene møtes til tilleggsforhandlinger. Forhandlingene er p.t. ikke gjennomført og det usikkert hvordan disse vil påvirke økonomien til referansebrukene i 2022. Referansebruket har 31 ammekyr i 2021, et tall som har vært stabilt de siste tre årene. Figur 16 viser utviklingen i nøkkeltall for ammekuproduksjonen basert på referansebruk 8.

¹⁵ SSB statistikkbank – tabell 03802 og 03789

Figur 16 - Antall ammekyr og økonomi for ref. bruk nr. 8 2012 - 2021, kilde: NIBIO¹⁶

6.2.3 Dekningsbidrag i ammekuproduksjonen

Tabell 9 viser Norturas dekningsbidragskalkyler for bruk med 25 ammekyr. Dataene er for produksjon i sone 1, og oppgitt i kroner per ku. Som det fremgår av tabellen er det noe bedre dekningsbidrag i tung rase som følge av bedre dekningsbidrag fra produksjonen og noe høyere tilskudd.

	Tung rase 25 kyr	Lett rase 25 kyr
Produksjonsinntekter	23 182	18 825
Variable kostnader	16 329	12 314
Dekningsbidrag 1	6 853	6 511
Tilskudd	13 298	13 136
Dekningsbidrag 2	20 151	19 647

Tabell 9 - Dekningsbidrag for ammekuproduksjon hhv. tung og lett rase sept. 2021, arealtilskudd sone 2 og distriktstilskudd sone 1, kilde: Nortura

6.3 Langtidsutsikter for storfe

De siste årene har den underliggende trenden vært en reduksjon i forbruket storfekjøtt per capita. Fra 2015 til 2019 falt salget av rødt kjøtt per capita med 6 pst. Det forventes at salgsøkningen gjennom pandemien vil opphøre og at importkvotene vil bli benyttet. Totalmarked anslår at innenlandsk salg av rødt kjøtt vil reduseres med 1 pst. per capita årlig i perioden 2022 til 2026. Med prognosert befolkningsvekst innebærer dette en samlet nedgang i totalt volum på rett i overkant av 2 pst. de neste fem årene.

Det er svært mange faktorer som påvirker markedsbalansen for storfe, og dermed behovet for antall kyr frem mot 2026. Endring i melkeproduksjonen kombinert med utviklingen i melkeytelsen vil få betydning for kjøttproduksjonen fremover. Totalmarked gjennomførte en

¹⁶ <https://www.nibio.no/tjenester/referansebruk>

spørreundersøkelse i 2020 som viste at stor interesse blant produsentene for å starte opp med ammeku.

Tabell 10 viser prognosert behov for antall ammekyr gitt melkevolum og ytelse i melkeproduksjonen. Med et årlig kumelkbehov på om lag 1 450 mill. liter er det estimert et ammekutall på om lag 112 000 for å gi full markedsdekning i 2026. Det er lagt til grunn en økning i melkeytelse på 0,5 pst. fra 2023 til 2026. I 2022 forventes det en nedgang i avdrått, etter en relativt stor økning i 2020 og 2021.

Antall melkekyr	Meieri-levering (mill. liter)	ANTALL AMMEKYR						
		100 000	105 000	110 000	112 000	115 000	120 000	125 000
202 500	1 500	86 300	87 800	89 300	89 900	90 800	92 200	93 700
195 700	1 450	84 400	85 900	87 400	88 000	88 900	90 300	91 800
189 000	1 400	82 500	84 000	85 500	86 100	87 000	88 400	89 900
182 200	1 350	80 600	82 100	83 600	84 200	85 100	86 500	88 000
175 500	1 300	78 800	80 200	82 300	82 300	83 200	84 600	86 100

Tabell 10 - Prognosert behov for ammekyr gitt melkebehov og ytelse i melkeproduksjonen

7. Gris

Prognosen per september 2021 viser et overskudd for gris på 2 200 tonn i 2022. For prognosen er det lagt til grunn at 1 050 tonn helslakt og ribbe importeres gjennom importkvotene og at grensehandel og nordmenns reisevirksomhet vender tilbake til det «normale». Dette er antagelser som bidrar til usikkerhet rundt hvordan salget av gris vil utvikle seg i 2022.

Økte slaktevekter bidrar til at tilførslene av norsk svin ventes å øke med om lag 2 pst. i 2021, selv om antall gris til slakt prognoseres å gå noe ned. For 2022 forventes det en flat utvikling i antall gris til slakt og gjennomsnittlig slaktevekt. Det prognoseres med tilnærmet uendrede tilførsler av gris i 2022.

Salget av norsk svinekjøtt har økt betydelig under pandemien. Sammenlignet med 2018 og 2019, forventes engrossalget av gris i 2021 å øke med 9 pst. For 2022 er det prognosert at det innenlandske engrossalget av svinekjøtt går tilbake til nivået før pandemien. Dette innebærer en reduksjon i engrossalget på 9 pst.

Svineprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for gris i første halvår av 2022 økes med kr. 1,00 per kilo, til kr. 36,50 per kilo.

7.1 Marked og priser

Det var en betydelig overproduksjon av norsk gris frem til 2013. I 2014 og 2015 var det tilnærmet balanse i markedet før man igjen fikk store utfordringer med overproduksjon. I 2019 ble det for å regulere produksjonen og skape balanse i markedet kjøpt ut purker. Markedet kom i balanse i løpet av året og det var mulig å ta ut målprisen. I 2020 var markedet preget av restriksjonene som følge av Covid-19. Dette ga et betydelig etterspørselsløft og bidro til at norsk produksjon og import gjennom importkvotene klarte å dekke mengden markedet ønsket. Det ble derfor åpnet opp for import gjennom administrativt nedsatt toll. Det åpnes for tollfri import også i 2021. Med virkning fra 1 januar 2021 legges markedsreguleringen for gris om fra å være omfattet av målprissystemet, hvor målprisen bestemmer i jordbruksoppgjøret, til at det settes planlagt gjennomsnittlig engrospris av Nortura som markedsregulator. Staten har satt et øvre tak for reguleringslagring av gris på 3 000 tonn årlig.

7.1.1 Prognoser for 2021 og 2022

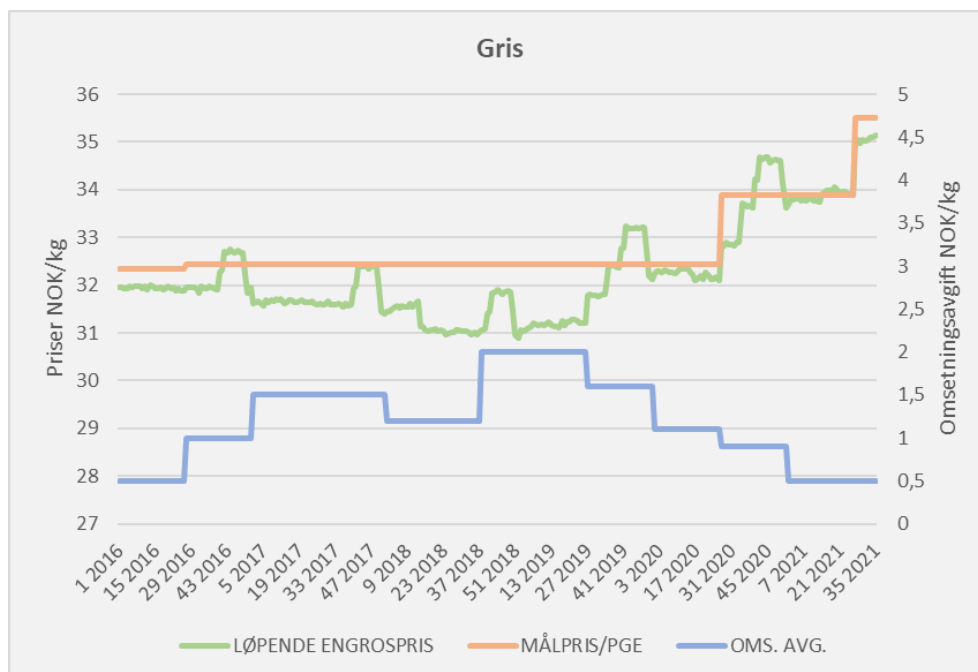
For 2021 prognoses det med en underdekning av gris på 10 000 tonn, etter import gjennom importkvotene er hensyntatt. Underdekningen utgjør i underkant av 7 pst. av det estimerte engrossalget, og vil dekkes inn gjennom import til administrativt nedsatt toll. Under forutsetningen om at samfunnet gjenåpnes og at etterspørselen etter gris i Norge normaliseres, viser prognosen en overdekning på om 2 000 tonn for 2022. Importkvotene for ferske helslakt og ribbe på til sammen 1 050 tonn forutsettes å bli importert. Dette inkluderer også de nye kvotene fra Storbritannia.

Gjennomsnittlig slaktevekt er så langt i år 3 kg høyere enn samme periode i 2020, og det forventes at de holder seg på dette nivået ut 2021. På tross av at antall griser som vil bli slaktet forventes å reduseres, viser prognosen en økning i tilførselen av svinekjøtt på 2 pst. fra 2020. For 2022 forutsette det i prognosen tilnærmet uendrede tilførsler. Den gode effektivitetsutviklingen hos norske purker forventes å fortsette. Ferske tall tyder på en mindre nedgang i bedekningen som gir slaktegris i 2022.

Salget forventes å øke med 5 pst. fra 2020 til 2021. Sammenlignet med årene før pandemien er dette en økning på hele 9 pst. For 2022-prognosen er det lagt til grunn at det innenlandske salget går tilbake til nivået før pandemien.

7.1.2 Engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Fra og med andre halvår 2016 ble målprisen for gris holdt uendret frem til andre halvår 2020. Den uendrede målprisen bidro til å håndtere utfordringene med overproduksjon i svinnæringen. I andre halvår 2020 og 2021 (PGE i 2021) ble prisen økt betydelig. Oppnådd engrospris har fulgt målprisen/PGE tett siden i 2020 og 2021. Figur 17 viser utviklingen i målpris/PGE, oppnådd pris og omsetningsavgiften for gris de siste årene.

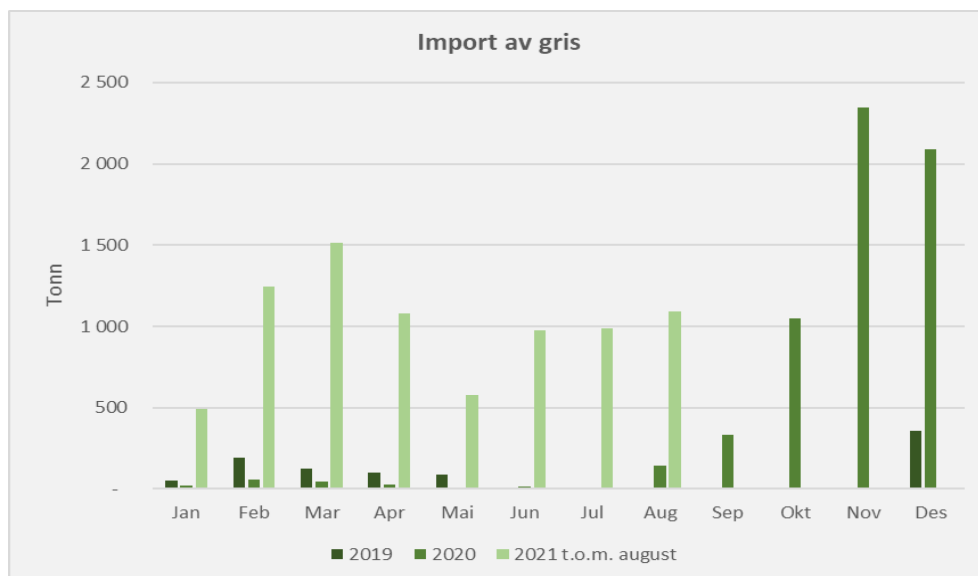
Figur 17 - Månedlig utvikling i oppnådd engrospris, målpris/PGE og omsetningsavgift for gris 2016 - aug. 2021, kilde: Nortura

7.1.3 Reguleringslager for gris

Ved inngangen til 2020 var reguleringslageret for gris på nærmere 2 200 tonn, noe lavere enn ved inngangen til 2019. Reguleringslageret ble gradvis tømt i løpet av 2020 og ved utgangen av oktober tomt. Gjennom hele 2020 og inn i 2021 har etterspørselen overgått tilførselen – reguleringslageret har vært tomt og det har vært åpnet for import til nedsatt toll. Med gjenåpning og en normalsituasjon i markedet forventes det for 2022 at etterspørselen vil falle betydelig og det vil igjen fryses inn gris på reguleringslageret.

7.1.4 Import av gris

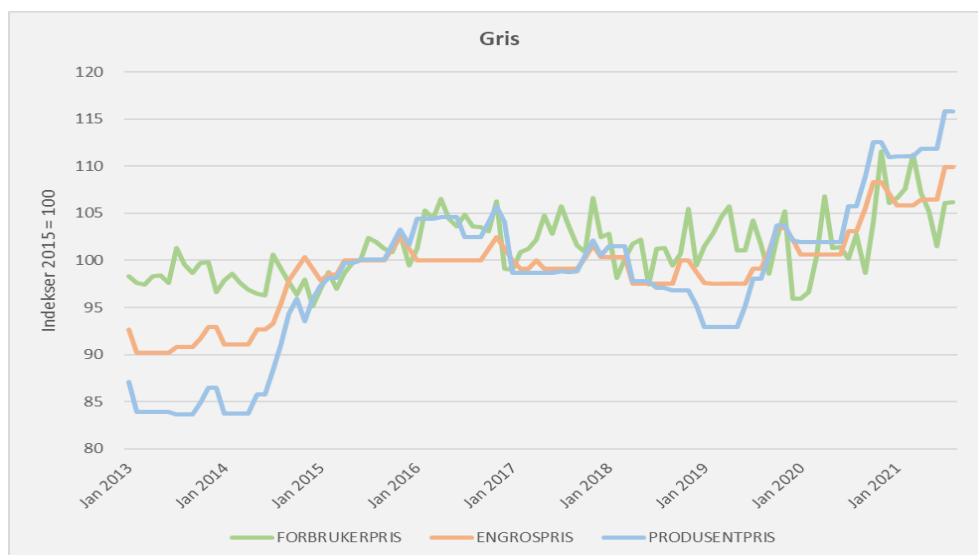
I 2019 ble det importert mindre enn 1 000 tonn gris til Norge. I siste halvår av 2020 ble reguleringslageret tømt, og importen økte betydelig. For 2020 sett under ett ble det importert rett i overkant av 6 000 tonn svinekjøtt. Trenden har fortsatt inn i 2021 og det har tom. august blitt importert nesten 8 000 tonn svinekjøtt. Det er i all hovedsak tysk gris som bli importert til Norge, men det importeres også gris fra Finland og mindre mengder Estland, Spania, Sverige og Polen. Figur 18 viser utviklingen i importen for 2019, 2020 og 2021 frem til september.

Figur 18 - Månedlig import av gris (tollposisjon 0203) 2019 - 2021¹⁷

7.1.5 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

Det har vært betydelige svingninger i forbruker-, produsent- og engrosprisen for gris under covid-19. Engros- og produsentprisen har i stor grad sving i takt med hverandre, mens forbrukerprisen ikke i like stor grad har fulgt samme utvikling. Så langt i 2021 (tom. august) har produsent- og engrosprisen økt med henholdsvis 4,2 og 3,8 pst. Forbrukerprisen har på sin side svekket seg 0,3 pst. i samme periode. Det er imidlertid verdt å merke seg at forbrukerprisene for gris økte med nesten 11 pst. i 2020. Figur 19 viser utviklingen i de tre prisene siden 2013.

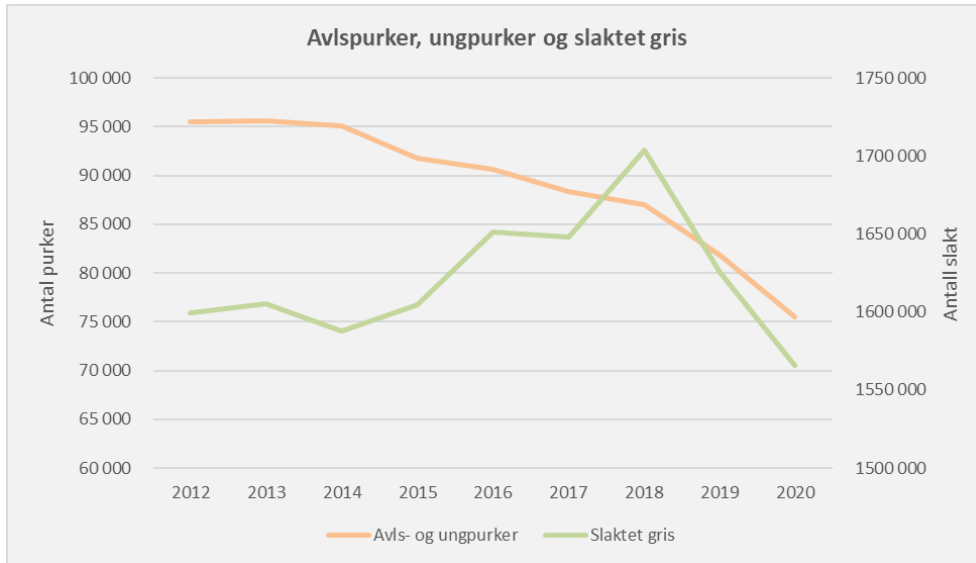
Figur 19 - Månedlig utvikling i produsent-, engros- og forbrukerpris for gris 2013 - aug. 2021, kilde: NIBIO¹⁸

¹⁷ SSB statistikkbank – tabell 08799

¹⁸ <https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/matpriser>

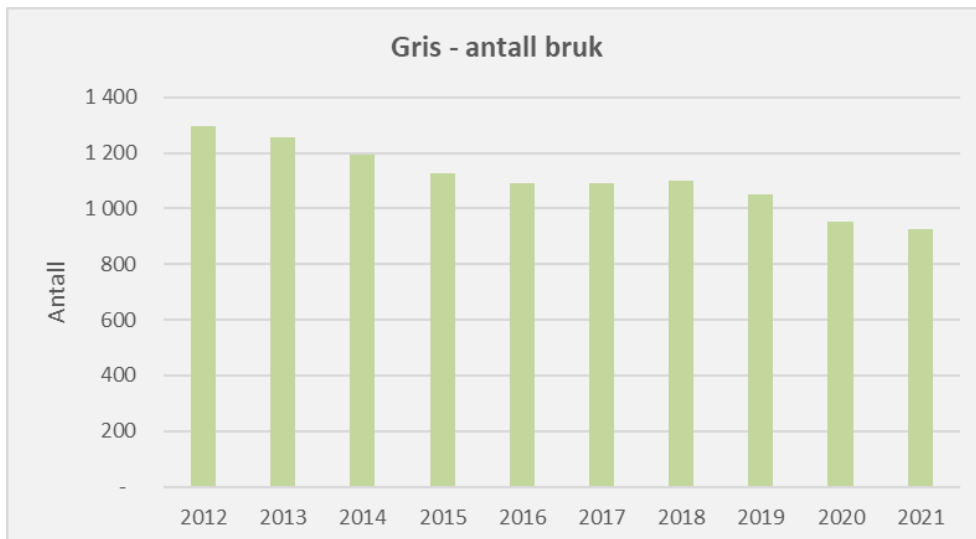
7.2 Produksjon, næringsstruktur og produsentøkonomi

7.2.1 Utvikling i antall dyr og produsenter

Figur 20 - Utvikling i antall avls- og ungpurker og antall slaktede gris 2012 - 2020, kilde: SSB

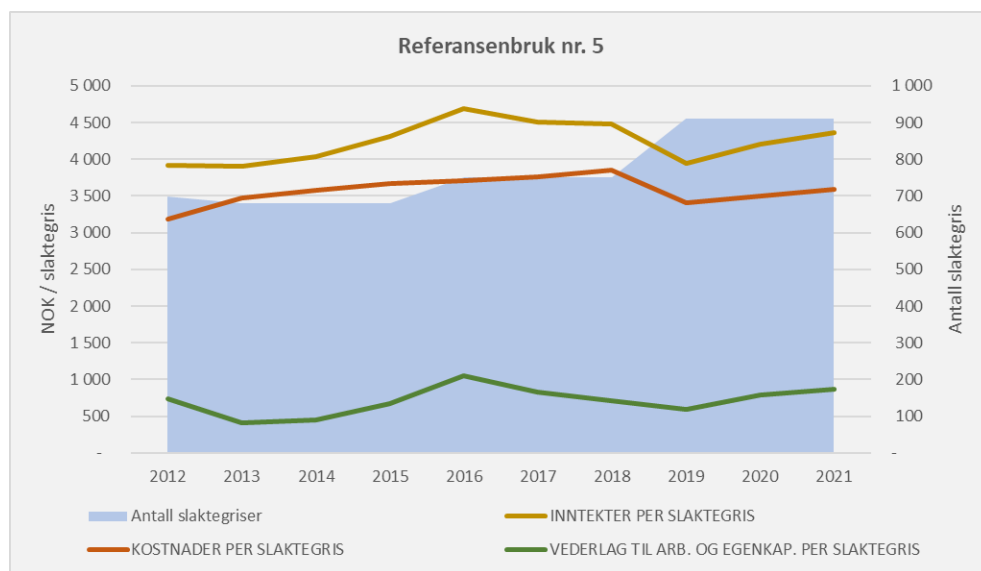
Det har relativt store strukturelle endringer i grisenæring de siste 10 årene. Bedre dyremateriale og drift har gitt en betydelig effektivitetsøkning i næringen. Hver purke produserer i snitt fire flere griser til slakt årlig enn i 2012. Tall fra søknad om produksjonstillegg per 1. mars 2021 viser en nedgang i antall avls- og ungpurker på 2,5 pst. fra 2020 til 2021. I dag er det rett i underkant av 74 000 avls- og ungpurker fordelt på rundt 925 jordbruksbedrifter i Norge. Årlig slaktes det om lag 1,5 mill. gris. Antall bedrifter som produserer gris har hatt en jevn nedgang de siste 10 årene. I 2012 var det nesten 1 300 bruk som drev med gris, mens det i dag er om lag 925.

Figur 21 - Oversikt over antall bruk med gris 2012 - 2021, kilde: SSB

7.2.2 Resultater for referansebruk nr. 5

Referansebruk fem består i 2021 av 911 slaktegris. Figur 22 viser utviklingen i nøkkeltall for referansebruket. Tallene for referansebruk fem viser at vederlaget til arbeid og egenkapital per slaktegris økte med 198 kroner fra 2019 til 2020. I grunnlagsmaterialet til jordbruksoppgjøret i 2021 ble det estimert med en økning på 82 kroner, 10,4 pst. Grunnet ekstraordinær vekst i enkelt innsatsfaktorer vil partene møtes til tilleggsforhandlinger. Forhandlingene er p.t. ikke gjennomført og det usikkert hvordan disse vil påvirke økonomien til referansebrukene i 2022.

Figur 22 - Antall slaktegris og økonomi for ref. bruk nr. 5 2012 - 2021, kilde: NIBIO¹⁹

7.2.3 Dekningsbidrag i smågris- og slaktegrisproduksjon

	Slaktegris- produksjon (1 500 stk.)	Smågris- produksjon (90 årspurker)	Kombinert- produksjon (40 årspurker 27,6 slaktegris per purke)	Satellitt i purkering (277 kull)
Produksjonsinntekt per gris/kull	2 511	34 394	73 852	14 878
Variable kostnad per gris/kull	2 074	18 417	44 655	9 778
Dekningsbidrag per gris/kull	437	15 978	29 198	5 100
Tilskudd per gris/kull	9	131	614	51
Dekningsbidrag per gris/kull ink. prod.tillegg	446	16 108	29 812	5 151
Totalt dekningsbidrag	669 000	1 449 720	1 192 480	1 426 827

Tabell 11 - Dekningsbidrag for griseproduksjon sept. 2021, ulike driftsformer, kilde: Norsvin

Lønnsomheten i svineproduksjonen viser en positiv utvikling så langt i andre halvår 2021, men etterslepet fra tidligere år er betydelig og sådan en helt nødvendig endring for å sikre en sunnere økonomisk situasjonen hos svineprodusenten. Vi ser at lønnsomheten har styrket seg i alle produksjonsformer og spesielt for slaktegrisprodusenten har det vært avgjørende å styrke lønnsomheten slik at man bidrar til å sikre en god balanse mellom smågris- og slaktegrisproduksjonen. Fordelingen mellom disse to på produsentgruppen er om lag 50/50

¹⁹ <https://www.nibio.no/tjenester/referansebruk>

som vi mener en mer riktig i henhold til effektivitetsøkningen i smågrisproduksjonen og den totale lønnsomheten i produksjonen.

Det er fortsatt behov for en styrking av produsentøkonomien i svinenæringa, men samtidig er det viktig å beholde dagens markedsbalanse over tid. Lønnsomhetsvurderingen knyttet til svineproduksjonen i det halvåret vi nå er inne i viser en fortsatt positiv utvikling. Ved prisvurderingen nå, må man i tillegg hensynta forventede endringer i kraftfôrpris og andre variable kostnader og andre faste kostnader som endres i første halvår 2022.

Det er en skjønnsmessig vurdering hva som er en reell og generell nyetableringsøkonomi. Vår vurdering er at et smågrisdekningsbidrag på 17000 - 18000 kroner basert på dagens forutsetninger ikke vil skape en robust nyetableringsøkonomi. I tillegg vil den forventede kostnadsutvikling også redusere effekten av økt avregningspris. Arbeidsbelastningen i smågrisproduksjonen har også steget som følge av større avdrått og dyrevelferdskrav og det samme bilde ser man også i slaktegrisproduksjonen. Byggekostnaden fortsetter å stige og vi har i dette halvåret sett prisvekst på byggeartikler som vi tidligere aldri har opplevd. Dette gjør at inngangsporten for å etablere ny svineproduksjon har økt formidabelt det siste året.

Avklaring i konsesjonsgrensene på svin setter en klar demper på mulighetsrommet for store smågrisproduksjonseenheter. Samtidig har lønnsomheten i kombinert svineproduksjonen løftet seg det siste året og det er strategisk ønskelig at flere legger om til en slik produksjon. Et annet element som også er av stor betydning, er økt fokus på dyrevelferdskrav og dertil plassbehov for spesielt smågris og slaktegrisperioden. Dette er i mange tilfeller med på å redusere purketallet hos mange produsenter og ombyggingsbehovet er stort hos mange eksisterende produsenter.

7.3 Langtidsutsikter for gris

De siste årene har den underliggende trenden vært en reduksjon i forbruket svinekjøtt per capita. Fra 2015 til 2019 falt salget av rødt kjøtt per capita med 6 pst. Det forventes at salgsøkningen gjennom pandemien vil opphøre og at importkvotene vil bli benyttet. Totalmarked anslår at innenlandsk salg av rødt kjøtt vil reduseres med 1 pst. per capita årlig i perioden 2022 til 2026. Det forventes at nedgangen vil være noe større for gris enn for rødt kjøtt samlet. Med prognosert befolkningsvekst innebærer dette en samlet nedgang i totalt volum på rett i overkant av 2 pst. de neste fem årene.

8. Sau og lam

Prognosen per september 2021 for lam og sau i 2022 viser et overskudd på henholdsvis 800 og 100 tonn. Etter år med overdekning er markedet for sau og lam nå i god balanse. Dagens bestand av sau gir grunnlag for balanse i markedet også i årene som kommer.

For 2021 er det prognosert med økte tilførselen av sau med 4 pst., mens tilførselen av lam forventes å falle med 1 pst. For 2022 viser prognosene at vi kan forvente en 1 pst. nedgang i tilførselen av lam. For sau estimeres det med uendret tilførsel. Innenfor importkvotene antas det at en større andel vil benyttes til import av sau sammenlignet med 2020, hvor kvotene gjennomgående ble benyttet til import av lammekjøtt.

Det norske markedet for sau og lam har også opplevd økt etterspørsel gjennom pandemien, selv om påvirkningen har vært mindre enn for andre kjøttprodukter som i større grad inngår i grensehandelen. Prognosen for sau og lam legger også til grunn gjenåpning av samfunnet og en reversering av endringene vi har opplevd som følge av pandemien. Det prognoseres med redusert engrossalg for lam og sau med henholdsvis 9 og 2 pst. i 2022.

Saueprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for lam i første halvår av 2022 økes med kr. 2,60 per kilo, til kr. 72,00 per kilo.

8.1 Marked og priser

Fra 2015 og flere år fremover var det et relativt stort overskudd av sau og lam i markedet, noe som førte til oppbygning av mengden slakt på reguleringslager. For å motvirke denne trenden ble det lagt ned en betydelig innsats for å utvikle produkter som ville øke etterspørselen etter småfe. Blant annet ble serien 'hverdagsslam' lansert for å bidra til å øke småfesalget utenfor høysesongen. Sammen med pandemien har satsingen på produktutvikling og markedsaktiviteter bidratt til salgsvekst for produkter av både sau og lam, og i februar var reguleringslageret tomt.

8.1.1 Prognoser for 2021 og 2022

Prognosen for lam viser en underdekning på 900 tonn i 2021. Lam fra reguleringslageret samt lam importert fra Island gjennom tollfrie kvoter har dekket underskuddet så langt i år. Det forventes et relativt godt lammesalg også i årets sesong, men det prognoseres som vanlig at slaktingen vil være større enn salget i høst og at det derfor fryses inn lam som vil være tilgjengelig for bransjen i 2022. Tilførselen av lam i høst estimeres å bli om lag tilsvarende det vi opplevde i 2020. For sau prognoseres det med en norsk tilførsel på 4 900 tonn, 200 tonn importert fra Island og engrossalg på i overkant av 5 000 tonn, noe som gir et reguleringslager på 100 tonn ved inngangen til 2022.

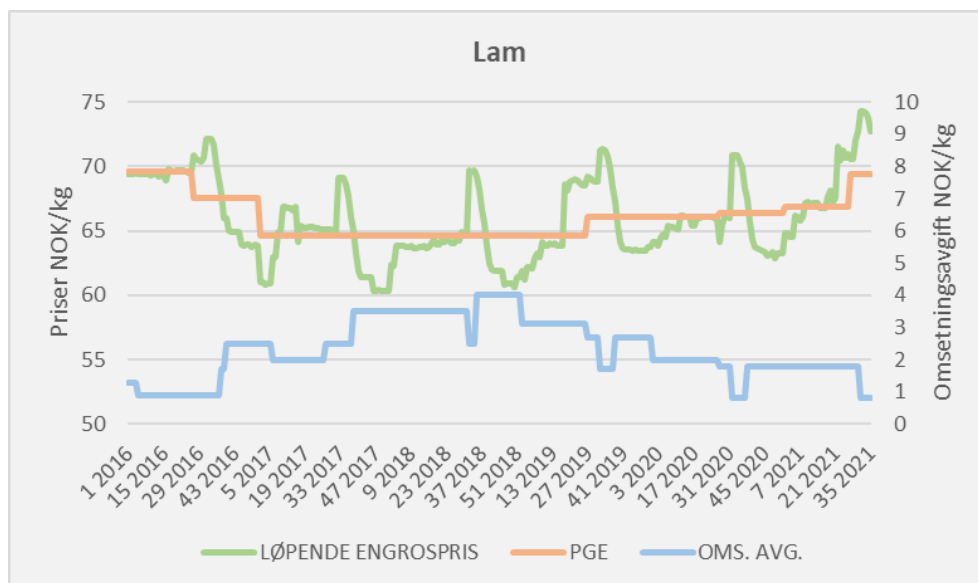
For 2022 er det estimert et overskudd i markedet på om lag 800 tonn, gitt vår forventning om at det importeres rundt 200 tonn gjennom WTO-kvoten og 400 tonn fra Island. Resten av den Islandske kvoten forventes å benyttes til import av sauekjøtt. I tillegg forventes det som nevnt å være lam på reguleringslager ved inngangen til 2022. For 2022 viser prognosen uendret tilførsel av sau i Norge og gjennom import fra Island. Det forventes at salget vil gå ned 2 pst., noe som bidrar til en overdekning på 200 tonn som legges på reguleringslager og tas med inn i 2023.

Etter flere år med overdekning i markedet for sau og lam er markedet nå i god balanse. Dagens bestand av sau er på et nivå som gir grunnlag for et velfungerende marked fremover. Selv om den noe mindre enn for andre kjøttslag, er det også for sau og lam en koronaeffekt på salget av norsk var. Effekten antas at reverseres når landet åpnes opp og vi vender tilbake til en normalsituasjon.

8.1.2 Engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Frem til andre halvår 2015 var det en betydelig prisøkning for lam. På grunn av markedssituasjonen ble den planlagte gjennomsnittlige engrosprisen gradvis redusert frem til 2017, for så å bli holdt uendret i to og et halvt år. I juli 2019 ble igjen prisen løftet og har siden blitt økt igjen andre halvår 2020, første halvår 2021 og andre halvår 2021.

For småfe er det betydelig sesongvariasjon både i produksjonen og etterspørselen. Det er derfor også relativt stor sesongvariasjon i nivået på engrosprisen. For å sikre nok lam til slakt til å møte etterspørselen på høsten er prisen høy om sommeren og tidlig på høsten. Tilsvarende faller prisen på senhøsten og om vinteren. Figur 23 viser historisk utvikling i PGE, oppnådd pris og omsetningsavgift for 2015 og frem til i dag.

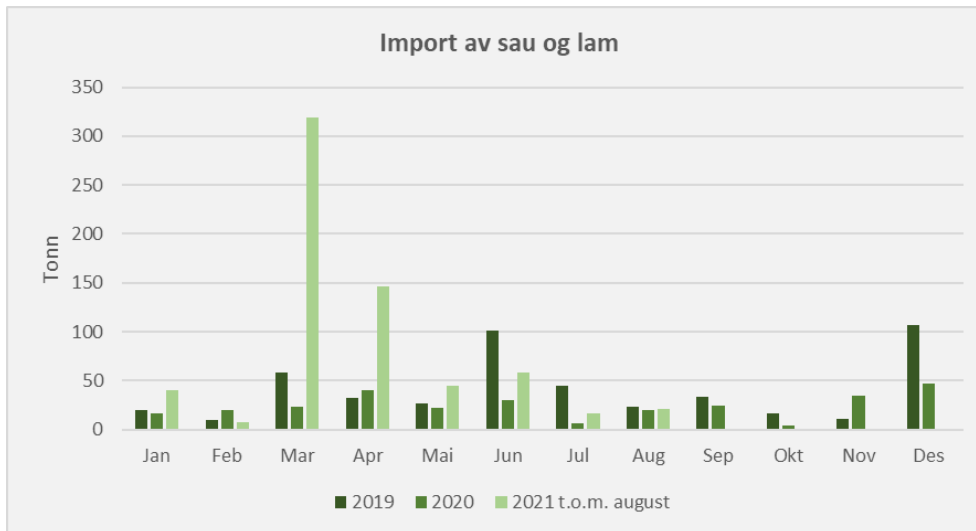
Figur 23 - Månedlig utvikling i engrospris, PGE og omsetningsavgift 2015 - uke 35 2021, kilde: Nortura

8.1.3 Reguleringslager for sau og lam

Beholdningen på reguleringslageret var ved inngangen til 2021 på 1 880 tonn. I løpet av februar 2021 ble reguleringslageret helt tømt og forble tomt frem til starten av september hvor noe lam ble fryst inn og lagt på reguleringslageret. Før 2021 har ikke reguleringslageret for sau og lam vært tomt siden 2015.

8.1.4 Import av sau og lam

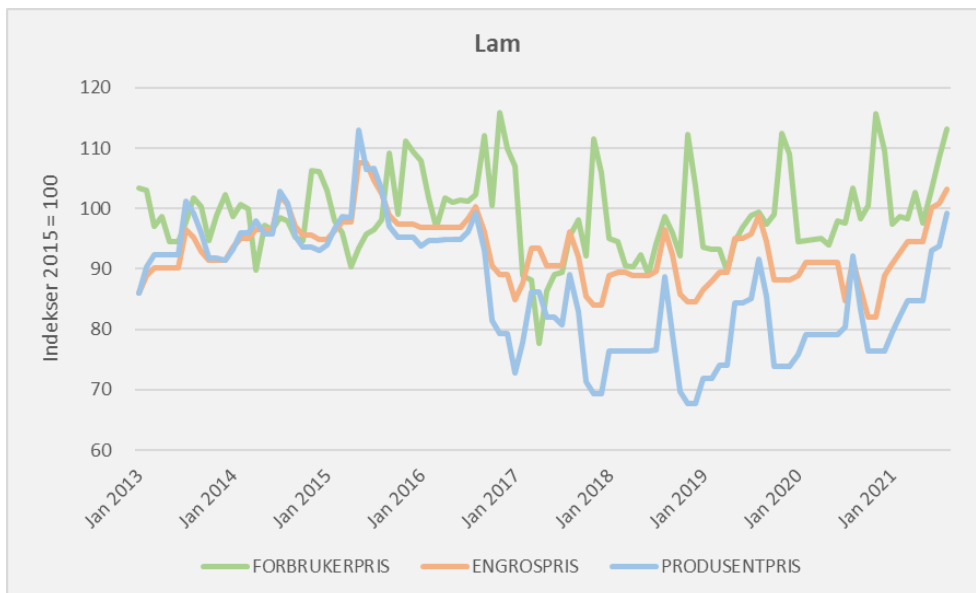
Importen til Norge av sau og lam er begrenset, og overstiger sjelden volumet for importkvotene gitt gjennom WTO og bilateralt til Island. Importen i 2019 var på 481 tonn, mens den falt i 2020 til 289 tonn. Importen har økt i 2021 og tom. august er det importert 653 tonn. Dette skyldes økt etterspørsel gjennom pandemien og at man ved inngangen til 2021 hadde lite sau og lam på reguleringslager. Importen av sau og lam er i hovedsak fra Island, men det importeres også fra New Zealand gjennom WTO-kvoten. Figur 24 viser utviklingen i importen av saue- og lammekjøtt fra 2019 og frem til august 2021.

Figur 24 - Månedlig import av sau og lam (tollposisjon 02040000 - 02044300) 2018 - aug. 2021²⁰

8.1.5 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

Grunnet det sesongpregede mønsteret i etterspørselen etter lam og sau utvikler forbrukerprisen seg innenfor et kalenderår seg annerledes enn produsent- og engrosprisen. De siste fem årene har de sesongmessige svingningene i prisene økt, men i det store bildet har prisene fulgt hverandre. I 2020 økte produsent- og engrosprisen med henholdsvis 0,5 og 0,2 pst. Tom. august 2021 har produsentprisen økt med hele 24,9 pst., mens engrosprisen har økt med 13,6 pst. Forbrukerprisen på sin side økt med 3,4 pst. i 2020 og har så langt i år steget med 16,1 pst. Grafen under viser utviklingen i de tre prisene siden 2014.

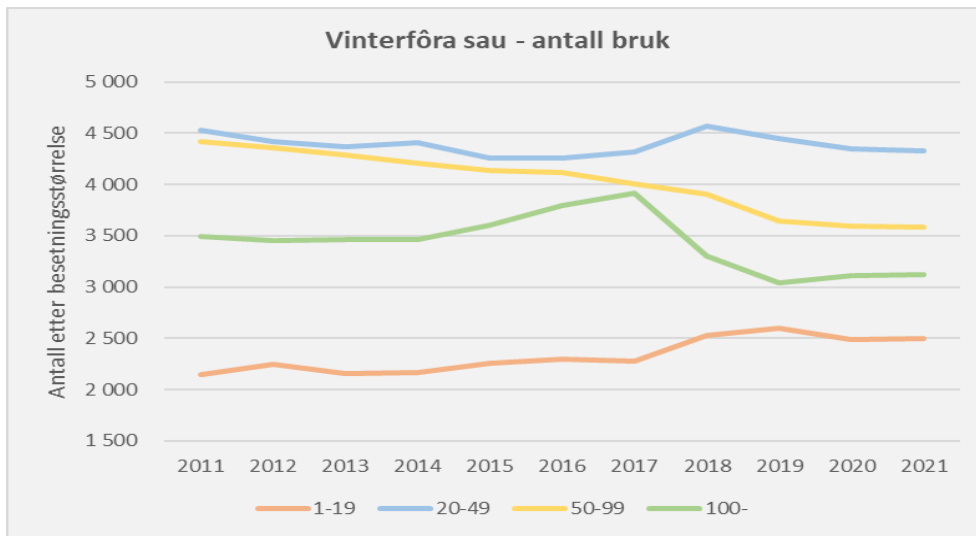
Figur 25 - Månedlig utvikling i engros-, produsent- og forbrukerpriser for lam 2013 - aug. 2021, kilde: NIBIO²¹

²⁰ SSB statistikkbank – tabell 08799

²¹ <https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/matpriser>

8.2 Produksjon, næringsstruktur og produsentøkonomi

Det er i overkant av 13 500 jordbruksbedrifter som driver med sau i Norge. Det var en marginal økning i antall sauebruk fra 2020 til 2021. Trenden har imidlertid vært en reduksjon i antall sauebruk over en lengre periode. De siste 10 årene har antall sauebruk i Norge falt med 6,5 pst. Grunnet lave priser og tørke var det en betydelig nedgang i sauetallet i 2018 og 2019, men i sauetallet har tatt seg noe opp igjen i 2020 og 2021. Andelen av store og små bruk, bruk med over 150 sauer eller under 20 sauer, har økt de siste to årene, mens andelen mellom-store bruk har falt. Det er få veldig store sauebruk i Norge, og i 2020 var det kun 19 produsenter som hadde mer enn 500 sauer. Størst i antall er gruppen som har under 50 sauer, og antallet produsenter faller i takt med antall sauer utover dette. Figur 26 viser utviklingen i antall bruk med sau fordelt etter besetningsstørrelse.

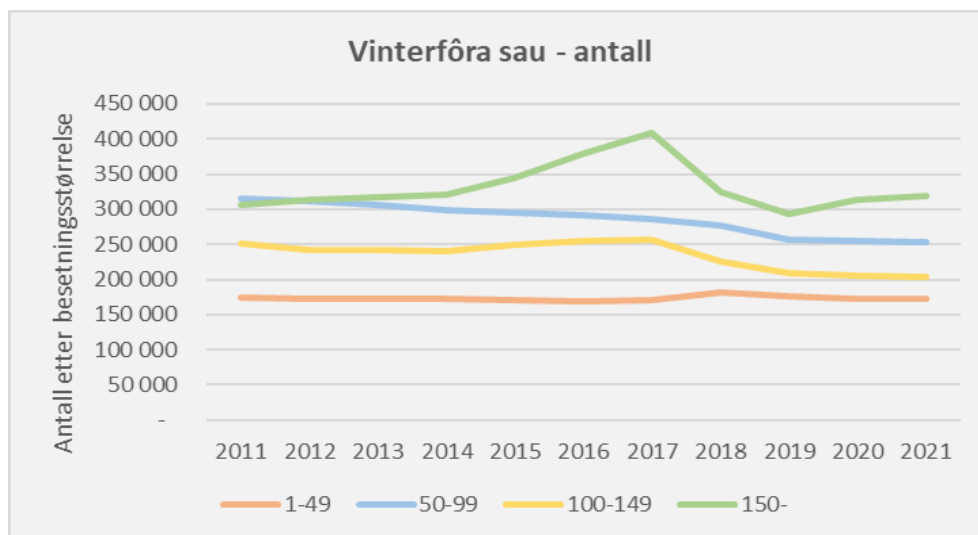

Figur 26 - Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau 2011 - 2021, etter besetningsstørrelse, kilde: SSB²²

8.2.1 Utvikling i sauetallet og antall produsenter

Figur 27 viser utviklingen i antall vinterfôra søyer fordelt på besetningsstørrelse fra 2012 til 2021. Sauetallet ble betydelig redusert i 2018 og 2019 som følge av lave priser og tørke, men i 2020 og 2021 har sauetallet tatt seg opp igjen. Det står mest sau i besetninger med over 150 vinterfôra søyer. I 2021 huser disse besetningene over 33 pst. av all sau i Norge.

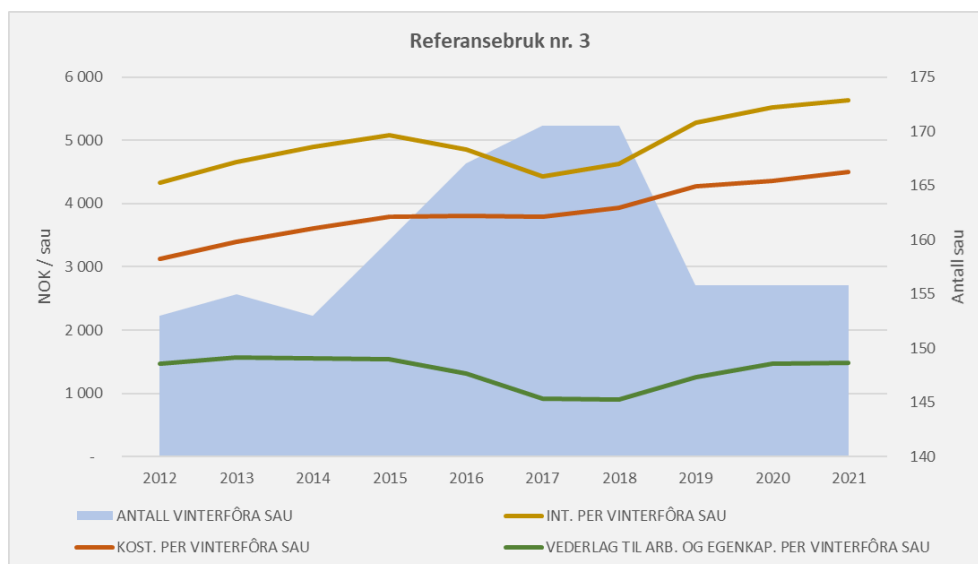
²² SSB statistikkbank – tabell 03803

Figur 27 - Antall vinterfôra sau innenfor ulike besetningsstørrelse 2011 - 2021, kilde: SSB²³

8.2.2 Resultater for referansebruk nr. 3

Tallene for referansebruk tre viser at det har vært en bedring av økonomien for saueprodusentene siden 2018. I 2020 økt vederlaget til arbeid og egenkapital med 210 kroner per sau. I grunnlagsmaterialet til jordbruksoppgjøret i 2021 ble det estimert med en økning i på 7 kroner per sau i 2021. Grunnet ekstraordinær vekst i enkelt innsatsfaktorer vil partene møtes til tilleggsforhandlinger. Forhandlingene er p.t. ikke gjennomført og det usikkert hvordan disse vil påvirke økonomien til referansebrukene i 2022. Referansebruk tre er basert på 156 sauer i 2021, et antall som har vært uendret de siste tre årene. Figur 26 viser utviklingen i nøkkeltall for sauebruksdriften basert på referansebruk tre.

Figur 28 - Antall vinterfôra sauer og økonomi for ref.bruk 3 2012 - 2021, kilde: NIBIO²⁴

²³ SSB statistikkbank – tabell 03803

²⁴ <https://www.nibio.no/tjenester/referansebruk>

8.2.3 Dekningsbidrag for sauebrukene

Tabell 12 viser Norturas dekningsbidragskalkyler for et sauebruk med 130 vinterfôra sau. Utgangspunktet for å velge et bruk med 130 sau er at dette tilsvare om lag et årsverk i de ulike referansebrukene NIBIO har for rene sauebruk. Tall fra SSB viser at et gjennomsnittlig norsk sauebruk har 70 vinterfôra sauer. Beregningen forutsetter at bruket ligger i arealtilskuddssone 5A og distrikttilskuddsone 2. 95 pst. av lammene er klasse O+ eller bedre. Avdrått per sau er satt til omtrent det samme som et gjennomsnittlig medlem i Sauekontrollen.

Som det fremgår fra tabellen, har dekningsbidraget per sau i produksjonen økt med 56 kroner i år. Samtidig har tilskuddene økt med til sammen 118 kroner per sau, noen som medfører en økning i dekningsbidrag per sau inkludert tilskudd på 174 kroner.

	2019/2020	2020/2021
Produksjonsinntekter	1 703	1 867
Variable kostnader	1 347	1 455
Dekningsbidrag 1	356	412
Tilskudd	2 783	2 901
Dekningsbidrag 2	3 139	3 313

Tabell 12 - Dekningsbidragskalkyle for sauebruk med 130 vinterfôra sau, arealtilskudd sone 5A, distrikttilskudd sone 2, kilde: Nortura

8.3 Langtidsutsikter for sau og lam

Forbruket av sau og lam per capita har vært svært stabilt de siste 20 årene, men vi har sett en svakt negativ trend de senere årene. Forbruksundersøkelser viser en klar tendens til at yngre spiser betydelig mindre sau og lam enn eldre. Over tid kan dette bidra til større utfordringer for salget av sau og lam fremfor f.eks. storfe. Per 2021 er det god balanse i det norske markedet for sau og lam. Totalmarked forventer at sau og lam også vil følge trenden til rødt kjøtt med en reduksjon i konsum per capita, men at nedgangen vil være noe mindre enn for gris og storfe. Markedsbalansen og fremtidsutsiktene for etterspørselen etter sau og lam tilsier at det ikke er rom for økning i produksjonen.

9. Egg

Det har i lengre perioder vært overskudd av egg i markedet, men overskuddet har vært håndtert med førtidsslakting. Langtidsutsiktene fram til 2026 viser at det vil være noe rom for økning i produksjonen av egg.

I 2021 forventes det et overskudd av egg på 500 tonn før tiltak. For 2022 prognoseres det med at tilførselen av egg vil øke med 1 600 tonn, mens engrossalget kun vil øke med 300 tonn. Dette medfører for 2022 et overskudd i markedet på om lag 1 400 tonn egg.

For å dekke etterspørselen i enkelte perioder av året er det nødvendig med noe overdekning i produksjonen året sett under ett. Det periodevise overskudd håndteres med førtidsslakting.

Det etterspørres nå primært egg fra frittgående høner. Omstillingen hos produsentene har vært betydelig og 96 pst. av eggene i Nortura er nå fra frittgående høner. Produksjonen av egg fra høner i miljøbur er nå på et nivå som gjør det mulig for Nortura å omsette eggene til storhusholdningsmarkedet. Markedet er imidlertid stadig endring og Nortura kan ikke garantere for at egg fra høner i miljøbur etterspørres fremover. I dag er prisen for egg fra frittgående produksjonssystemer kr 2,70 kr høyere enn egg fra miljøinnredning.

Eggprodusentene opplever en sterk kostnadsvekst knyttet flere sentrale innsatsfaktorer.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris for egg i første halvår 2022 økes med kr. 0,50 per kilo, til kr. 21,20 per kilo.

9.1 Marked og priser

De siste årene har det vært overproduksjon av egg. Overskuddet håndteres med førtidsslakting av verpehøner. For å være forsyningsdyktig med norske egg til salgstopper, er det nødvendig med noen overskudd på årsbasis.

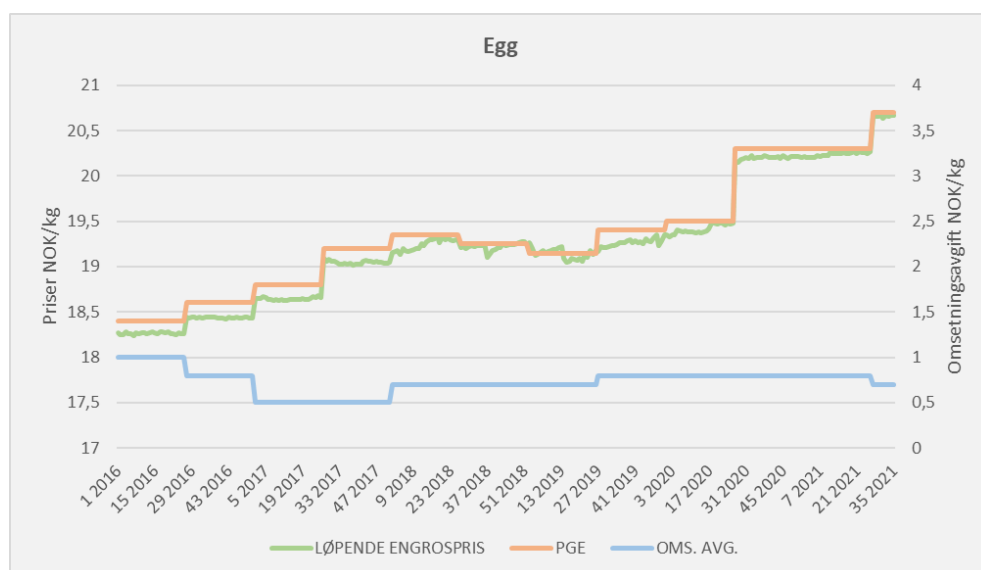
9.1.1 Prognoser for 2021 og 2022

Prognosen for året 2021 som helhet viser et overskudd før tiltak på vel 500 tonn egg. Korrigert for differansen med uttak av egg gjennom førtidsslakting er tilførselen prognosert å bli om lag uendret i 2021. Samlet salg av egg til dagligvare og industri forventes å øke med 1 prosent fra 2020.

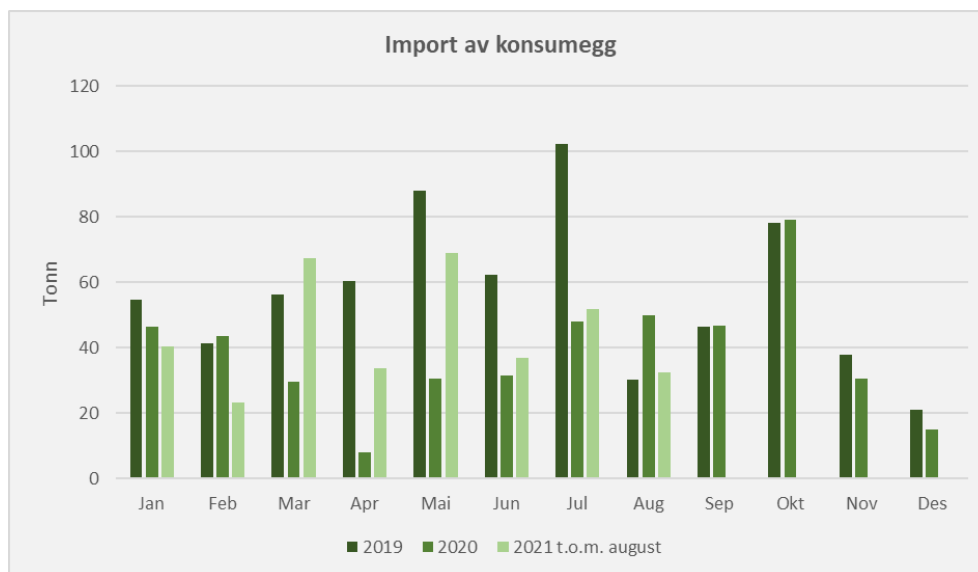
For 2022 viser prognosen et noe økende overskudd av egg. Tilførselen er forventet å øke med 3 pst. og salget er i prognosene forutsatt å øke med ytterligere 0,5 pst. Overdekningen er prognosert til om lag 1 400 tonn.

9.1.2 Engrospris, oppnådd pris og omsetningsavgift

Figur 29 viser utviklingen i planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), oppnådd engrospris og omsetningsavgiften for egg i perioden 2016 til 2021. I juli 2021 ble PGE for egg økt med 40 øre, fra 20,30 til 20,70 kr/kg. Omsetningsavgiften ble nedjustert med 10 øre, fra 80 til 70 øre/kg.

En importkvote på 48 tonn hønseegg ble gitt Storbritannia gjennom frihandelsavtalen fremforhandlet i 2021.

Figur 30 - Månedlig import av konsumegg 2019 - aug. 2021²⁵

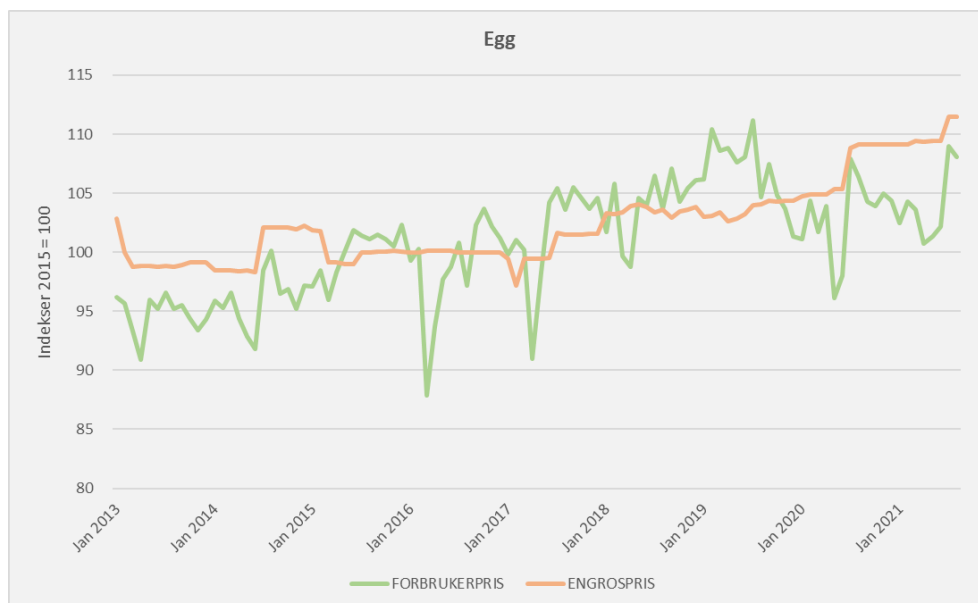
9.1.4 Markedsutvikling for egg

Sentrale aktører i eggsektoren setter svært tydelige krav til at eggene de kjøper og videreselger skal være lag av frittgående høner, noe som har medført eggproduksjon i miljønnredning i stor grad har blitt utfaset. Industrimarkedet ønsker også egg fra frittgående høner som innsatsfaktor i sin produksjon av eggprodukter, da disse eggproduktene i stor grad selges til dagligvaremarkedet som i praksis kun etterspør egg fra frittgående høner. Storhusholdningen etterspør noe fra miljøbur av prishensyn, men også i dette segmentet øker etterspørselen etter egg fra frittgående høner. En svært begrenset andel av eggproduksjonen er buregg (om lag 4 pst. av eggene i Nortura). Det er i dag mulig å få avsetning for disse eggene, men dette kan endre seg raskt. Omsetningen av økologisk produsert egg er relativt stabil og har så langt i 2021 utgjort om lag 5 pst. av den totale omsetningen av egg.

9.1.5 Priser og prisdannelse etter engrosprispunktet

Figur 31 viser utvikling i forbruker- og engrospriser på egg. Det er større variasjon i forbrukerprisene enn i engrosprisen, med de er ofte korrelert når det skjer større endringer i engrosprisen. I 2020 sett under ett økt engrosprisen mer enn forbrukerprisen, men prisforskjellen har minsket så langt i 2021.

²⁵ SSB statistikkbank – tabell 08799

Figur 31 - Månedlig utvikling i engros- og forbrukerpris for egg 2013 - uke 35 2021, kilde: NIBIO²⁶

9.2 Produksjon, næringsstruktur og produsentøkonomi

Det ble frem mot 2012 gjort store investeringer blant norske eggprodusenter i nye hønsehus og innredning i husene. Det ble gjort ytterligere investering gjennom omlegging fra bur til frittgående høns. Mange produsenter har derfor fortsatt høy gjeldsbelastning og tilhørende høye finansielle kostnader.

9.2.1 Næringsstruktur – produksjon i ulike innredninger

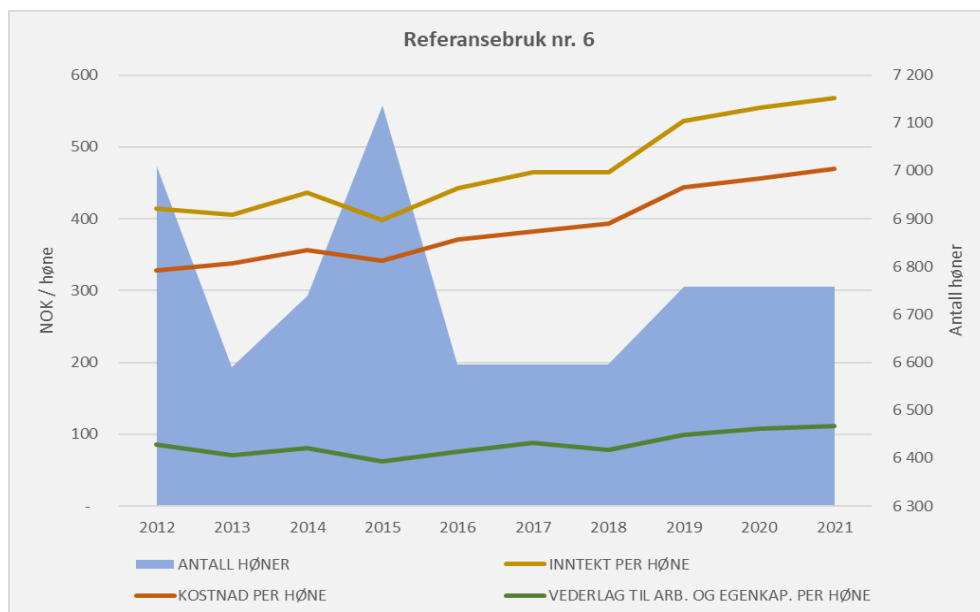
Gjennomsnittlig besetning ligger i dag tett opp mot konsesjonsgrensen på 7 500 høne. Omleggingen i 2012 ga lenge kun en svak økning i andelen frittgående høns, men entydige markedskrav medførte en omfattende omstilling. Eggproduksjon med høner i miljøbur utgjør nå en svært liten andel av den totale eggproduksjonen; om lag 4 pst. Produksjonen er spredt og ikke lokalisert nært de små salgskanalerne. For Nortura er det krevende og bidrar til økte kostnader å motta en mottakspiktig varestrøm av buregg når det er liten etterspørsel etter disse eggene blant konsumentene og industrien. Det finnes noe etterspørsel etter egg fra burhøner, men markedet er veldig marginalt og eggprodusentene bør være oppmerksomme på at markedet raskt kan forsvinne helt. Også blant eggprodusentene er det behov for å øke inntektene for å opprettholde lønnsomheten når kostnadene har økt. Kraftfôr til verpehøner og unghøneproduksjon er de største utgiftspostene i eggproduksjonen.

9.2.2 Resultater for referansebruk nr. 6 – korn og egg

Tallene for referansebruk seks viser at vederlaget til arbeid og egenkapital per høne har hatt en svak økning de siste par årene. De økte inntektene siden 2018 har i stor grad blitt fulgt av økte kostnader. I grunnlagsmaterialet til jordbruksoppgjøret i 2021 ble det estimert med en økning på 3 kroner i vederlag per høne. Grunnet ekstraordinær vekst i enkelt innsatsfaktorer vil partene møtes til tilleggsforhandlinger. Forhandlingene er p.t. ikke gjennomført og det

²⁶ <https://www.nibio.no/tema/landbruksokonomi/matpriser>

usikkert hvordan disse vil påvirke økonomien til referansebrukene i 2022. I 2021 er referansebruket basert på 6 758 høner. Figur 32 viser nøkkeltall for referansebruk seks.

Figur 32 - Antall høner og økonomi for ref.bruk nr. 6 2012 - 2021, kilde: NIBIO²⁷

9.2.3 Dekningsbidrag og lønnsomhet i eggproduksjonen

Eggproduksjonene per innsatt høne har holdt seg relativt stabil for begge driftsformene. Sammenlignet med dekningsbidragskalkylene for oktober 2020 har eggproduksjonen per innsatt høne økt med 0,3 for miljøinnredning og 0,2 for frittgående høner. Både produksjonsinntektene og -kostnadene har økt fra oktober 2020 til oktober 2021 for begge innredningene. Kostnadene har økt relativt mer enn inntektene, noe som har medført at dekningsbidraget per høne og år inkludert tillegg (per høne per år) har falt med 11 kroner for miljøinnredning og seks kroner for frittgående høns.

Lønnsomheten i eggproduksjonen er svært avhengig av brukenes kapitalkostnad. Siden det ble nye krav til hold av høner i 2012 har mange eggprodusenter relativt nye anlegg, og dermed høye kapitalkostnader. En del av eggprodusentene med miljøburanlegg har noe lavere kapitalkostnadsbelastning.

²⁷ <https://www.nibio.no/tjenester/referansebruk>

	Miljø- innredning Okt. 2020	Miljø- innredning Okt. 2021	Frittgående aviar Okt. 2020	Frittgående aviar Okt. 2021	Økologisk aviar
Eggproduksjon per innsatt høne	23,6	23,9	23,1	23,3	23,6
Produksjonsinntekter	328	333	390	400	611
Produksjonskostnader	235	254	240	256	360
Dekningsbidrag 1 per høne og innsett	93	79	150	143	251
Dekningsbidrag 1 per høne og år	73	63	118	113	197
Diverse variable kostnader	16	16	20	20	30
Produksjonstillegg	7	7	7	7	7
Dekningsbidrag 2 per høne og år ink. tillegg.	68	57	110	104	181

Tabell 13 - Dekningsbidragskalkyle for produksjon av konsumegg, kilde: Nortura

9.3 Langtidsutsikter for egg

Prognosen for 2022 viser en overdekning på om lag 1 400 tonn etter at importen vurdert til 550 tonn er tatt hensyn til. De senere årene har eggkonsumet per innbygger økt, og det forventes en beskjeden vekst også de neste årene. I tillegg bidrar befolkningsveksten til at den totale etterspørselen etter egg vil øke. Det synes å være rom for å øke den norske produksjonen noe i løpet av de neste 5 årene.

10. Vedlegg

10.1 Storfe – planlagt gjennomsnittlig engrospris

			Representantvare ung okse				
Avtaleår			Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	Endring	Årlig % endring
2015	1. halvår	PGE	57,03	0,03	57	1,5	3,3 %
2015	2. halvår	PGE	57,43	-0,07	57,5	0,5	
2016	1. halvår	PGE	58,52	-0,18	58,7	1,2	3,0 %
2016	2. halvår	PGE	59,09	-0,11	59,2	0,5	
2017	1. halvår	PGE	59,69	-0,31	60	0,8	2,2 %
2017	2. halvår	PGE	59,92	-0,08	60	0	
2018	1. halvår	PGE	60,09	-0,41	60,5	0,5	0,8 %
2018	2. halvår	PGE	59,88	-0,42	60,3	-0,2	
2019	1. halvår	PGE	59,87	-0,63	60,5	0,2	0,0 %
2019	2. halvår	PGE	60,49	-0,01	60,5	0	
2020	1. halvår	PGE	61,19	-0,01	61,2	0,7	1,2 %
2020	2. halvår	PGE	62,52	-0,28	62,8	1,6	
2021	1. halvår	PGE	64,3	0	64,3	1,5	5,1 %
2021	2. halvår	PGE			66,3	2	
2022	1. halvår	PGE			68,8	2,5	7,0 %

10.2 Gris – planlagt gjennomsnittlig engrospris

			Representantvare gris				
Avtaleår			Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	Endring	Årlig % endring
2015	1. halvår	Målpris	31,53	-0,11	31,64	0	0 %
2015	2. halvår	Målpris	32,31	-0,03	32,34	0,7	
2016	1. halvår	Målpris	32,13	-0,21	32,34	0	2,2 %
2016	2. halvår	Målpris	32,25	-0,18	32,43	0	
2017	1. halvår	Målpris	31,95	-0,48	32,43	0	0,3 %
2017	2. halvår	Målpris	31,91	-0,52	32,43	0	
2018	1. halvår	Målpris	31,6	-0,83	32,43	0	0,0 %
2018	2. halvår	Målpris	31,37	-1,06	32,43	0	
2019	1. halvår	Målpris	31,28	-1,15	32,43	0	0,0 %
2019	2. halvår	Målpris	32,53	0,1	32,43	0	
2020	1. halvår	Målpris	32,39	-0,04	32,43	0	0,0 %
2020	2. halvår	Målpris	33,88	-0,01	33,89	1,46	
2021	1. halvår	Målpris	33,88	-0,01	33,89	0	4,5 %
2021	2. halvår	PGE			35,5	1,61	
2022	1. halvår	PGE			36,5	1	7,7 %

10.3 Lam – planlagt gjennomsnittlig engrospris

			Representantvare lam				
Avtaleår			Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	Endring	Årlig % endring
2015	1. halvår	PGE	70,67	0,17	70,5	1,8	3,7 %
2015	2. halvår	PGE	70,46	-0,04	70,5	0	
2016	1. halvår	PGE	69,43	-0,17	69,6	-0,9	-1,3 %
2016	2. halvår	PGE	67,09	-0,51	67,6	-2	
2017	1. halvår	PGE	64,6	0	64,6	-3	-7,2 %
2017	2. halvår	PGE	63,66	-0,94	64,6	0	
2018	1. halvår	PGE	63,78	-0,82	64,6	0	0,0 %
2018	2. halvår	PGE	64,36	-0,24	64,6	0	
2019	1. halvår	PGE	63,77	-0,83	64,6	0	0,0 %
2019	2. halvår	PGE	66,08	-0,02	66,1	1,5	
2020	1. halvår	PGE	65,39	-0,71	66,1	0	2,3 %
2020	2. halvår	PGE	65,84	-0,56	66,4	0,3	
2021	1. halvår	PGE	66,71	-0,19	66,9	0,5	1,2 %
2021	2. halvår	PGE			69,4	2,5	
2022	1. halvår	PGE			72	2,6	7,6 %

10.4 Egg – planlagt gjennomsnittlig engrospris

			Representantvare egg				
Avtaleår			Oppnådd pris	Avvik	Målpris/PGE	Endring	Årlig % endring
2015	1. halvår	PGE	18,48	-0,32	18,8*	0,0	3,9 %
2015	2. halvår	PGE	18,26	-0,14	18,4	-0,4	
2016	1. halvår	PGE	18,26	-0,14	18,4	0,0	-2,1 %
2016	2. halvår	PGE	18,44	-0,16	18,6	0,2	
2017	1. halvår	PGE	18,64	-0,16	18,8	0,2	2,2 %
2017	2. halvår	PGE	19,05	-0,15	19,2	0,4	
2018	1. halvår	PGE	19,25	-0,10	19,35	0,2	2,9 %
2018	2. halvår	PGE	19,22	-0,03	19,25	-0,1	
2019	1. halvår	PGE	19,14	-0,01	19,15	-0,1	-1,0 %
2019	2. halvår	PGE	19,26	-0,14	19,4	0,3	
2020	1. halvår	PGE	19,41	-0,09	19,5	0,1	1,8 %
2020	2. halvår	PGE	20,20	-0,10	20,3	0,8	
2021	1. halvår	PGE	20,24	-0,06	20,3	0,0	4,1 %
2021	2. halvår	PGE			20,7	0,4	
2022	1. halvår	PGE			21,2	0,5	4,4 %